

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ καὶ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΕΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

έκδοση Αποστολικής Διακονίας Ελλάδος

Το βάπτισμα

Το βάπτισμα είναι κορυφαίο μυστήριο, διότι αποτελεί τη θύρα που εισάγει στο κράτος της χάριτος και δι' αυτού γίνεται ο άνθρωπος επίσημα μέλος της Εκκλησίας, ενσωματούμενος στο μυστικό σώμα τού Χριστού και έχει το δικαίωμα συμμετοχής του και στα υπόλοιπα μυστήρια της Εκκλησίας. Είναι μυστήριο που δεν επαναλαμβάνεται, διότι η πνευματική γέννηση που χορηγεί μία μόνο φορά γίνεται, όπως μία φορά συντελείται και η φυσική γέννηση τού ανθρώπου. Αναβαπτισμός γίνεται μονάχα στις περιπτώσεις αιρετικών που προσέρχονται στους κόλπους της Ορθοδοξίας, διότι το βάπτισμα που έλαβαν στην αίρεση θεωρείται ως μη υπάρχον.

Στο βάπτισμα που γίνεται στο όνομα της αγίας και ζωοποιού Τριάδος συμβαίνουν δύο τινά: πρώτον, αφανίζεται από τον βαπτισθέντα το σώμα της αμαρτίας και δεύτερον, δημιουργείται σ αυτόν μία νέα πνευματική γέννηση. Διά τού ιερού βαπτίσματος εκριζώνεται από την ψυχή τού βαπτισθέντος τόσο το

προπατορικών αμάρτημα όσο και οι προσωπικές του αμαρτίες. Εξακολουθεί βέβαια να παραμένει στην ψυχή του η αμαρτητική ορμή και μετά το βάπτισμα, πράγμα που διαπιστώνεται εμπειρικά σε όλους τους ανθρώπους. Τούτο φαίνεται να αποτελεί δογματική ανακολουθία που δύσκολα μπορεί να εξηγηθεί. Αφού εκριζώνεται σύρριζα το Δέντρο της αμαρτίας, πώς εξακολουθούν να φύονται αποσπάδες αυτού; Ίσως να μη βρισκόμαστε μακριά από την αλήθεια, αν λέγαμε ότι ο Θεός παραχωρεί παιδαγωγικώς την παρουσία της αμαρτητικότητας στην αναγεννηθείσα φύση του βαπτισθέντος, διά να έχει ούτος ερέθισμα να παλαίει κατά της αμαρτίας και να τελειοποιείται στην αρετή με τη βοήθεια της χάριτος τού Θεού. Παράλληλα στον πιστό δημιουργείται διά τού βαπτίσματος μία νέα άφθαρτη ζωή, μία καινούργια γέννηση, μία αναγέννηση.

Γι' αυτό το βάπτισμα καλείται «λουτρόν παλιγγενεσίας» (= νέας γενέσεως). Η φύση διά τού βαπτίσματος ανατρέχει στην πρώτη της προπρωτική ευγένεια, αστράφτει την ομορφιά της χάριτος τού Θεού, θάλλουν σ' αυτήν ζωηροί οι θεοειδείς χαρακτήρες της εικόνας τού Θεού. Ανακτιζεται στο βάπτισμα η φύση και αναδημιουργείται με την τελειωτική χάρη τού αγίου Πνεύματος. Αποθέτει τα αίσιχη της φθοράς, ό,τι σαπρό στιβάχτηκε σ' αυτήν από την προγονική παράβαση και αστράφτει τη δόξα και την αφθαρσία της θεότητας. Το βάπτισμα είναι μυστήριο θεοποιητικό. Σ' αυτό ο πιστός ντύνεται τον Χριστό³⁵⁰. Τα αποτελέσματά του συνεπώς είναι τόσο αρνητικά όσο και θετικά: αρνητικά, η αποβολή τού αίσιχους της αμαρτίας στην οποιαδήποτε μορφή της θετικά, η ανάκτηση της φύσεως σε μία νέα ένθεη ύπαρξη και ζωή.

Ορατό σημείο τού βαπτίσματος είναι η τέλεσή του στο όνομα της αγίας Τριάδος διά τριπλής καταδύσεως και αναδύσεως σε αγιασμένο ύδωρ. Η τριπλή αυτή κατάδυση και ανάδυση συμβολίζει την τριήμερη ταφή και έγερση τού Κυρίου. Όπως δηλαδή ο Σωτήρ αποθανών ενταφιάστηκε στο μνήμα και την τρίτη ημέρα αναστήθηκε εκ των νεκρών, έτσι και ο άνθρωπος στο βάπτισμα διά μεν της καταδύσεως του θάπτει τη φθαρμένη φύση του στα νερά της χάριτος τού Θεού, συνθαπτόμενος μυστικά με τον Χριστό,

διά της αναδύσεώς του δε συνανίσταται μαζί του σε μία νέα ζωή, ανακαινισμένη και άφθαρτη. Την τριπλή κατάδυση και ανάδυση σε αγιασμένο ύδωρ που για μας τους Ορθόδοξους είναι τόσο σημαντική και απαραίτητη διά την εγκυρότητα τού μυστηρίου, αθετούν οι Ρωμαιοκαθολικοί, οι οποίοι έχουν εν χρήσει το δι' επιχύσεως ή ραντισμού βάπτισμα.

Το βάπτισμα αυτό βέβαια ήταν εν χρήσει και στην αρχαία Εκκλησία. Ήταν όμως βάπτισμα έκτακτο, το οποίον εφαρμοζόταν σε ασθενείς που ήσαν ακίνητοι στο κρεβάτι (βάπτισμα κλινικών) και δεν μπορούσαν να κατέβουν στο βαπτιστήριο. Αυτό, λοιπόν, το έκτακτο βάπτισμα ανάγκης οι Ρωμαιοκαθολικοί από τού ΙΔ' αιώνας ανήγαγαν σε τακτικό θεσμό, παραθεωρούντες την αρχαιοπαράδοτη τάξη της Εκκλησίας. Οι λόγοι που συνήθως προσάγονται για να δικαιολογηθεί η πράξη τους αυτή (η τρυφερή ηλικία τού νηπίου το οποίο μπορεί να βλάψει η κατάδυση, το άτοπο γυμνώσεως τού βαπτιζομένου, τα βόρεια ψυχρά κλίματα που δεν ευνοούν τη γύμνωση κ.ά.), μπορεί μεν να έχουν κάποια βάση πρακτική, όμως είναι πολύ αφελείς για να στηρίζουν μία τόσο κραυγαλέα παρέκκλιση από τα παραδεδομένα.

Το βάπτισμα είναι –όπως προείπαμε– αναγκαίον προς σωτηρία. Χωρίς αυτό δεν μπορεί να εισέλθει ο άνθρωπος στη βασιλεία τού Θεού. Αυτή τη μεγάλη αλήθεια δήλωσε ο Χριστός στο Νικόδημο κατά τη νυκτερινή τους συνάντηση· «αν μη τις γεννηθεί άνωθεν εξ ύδατος και πνεύματος ου δύναται ιδείν την βασιλείαν τού Θεού»³⁵¹. Αυτό δε ήταν το περισσόν που είχε το βάπτισμα τού Χριστού σε σχέση με το βάπτισμα τού Ιωάννου, που διακονούσε ούτος στον Ιορδάνη ποταμό. Το βάπτισμα τού Ιωάννου ήταν προτύπωση τού βαπτίσματος τού Χριστού. Ήταν μία τελετή που προετοιμάζε τους Ιουδαίους να λάβουν άφεση αμαρτιών. Την άφεση αυτή που δεν παρείχε το βάπτισμα εκείνο (τη συμβόλιζε απλώς), την εχορήγησε το βάπτισμα τού Ιησού Χριστού, που θα γινόταν με τη φωτιά τού Πνεύματος τού Θεού³⁵².

Το βάπτισμα, ως απόλυτα αναγκαίο προς σωτηρία, διακονείται σε όλους τους ανθρώπους, και σ' αυτά ακόμη τα τρυφερά νήπια.

Το ιδεώδες βάπτισμα φυσικά είναι το βάπτισμα των ενηλίκων, που γίνεται ενσυνείδητα και κατόπιν πίστεως, σύμφωνα με τη δήλωση του Κυρίου· «ο πιστεύσας και βαπτισθείς σωθήσεται»³⁵³. Και μερικοί (Προτεστάντες) απορρίπτουν το βάπτισμα των νηπίων, επειδή τάχα παραθεωρεί τή βασική συνθήκη της πίστεως. Δεν έχουν όμως δίκαιο. Κατά βασική θεολογική αρχή, η χάρη του Θεού ενεργεί τα σωτήρια αποτελέσματά της εκεί όπου δεν υπάρχει προσωπική αντίδραση στο αναγεννητικό έργο της, δηλαδή η αμαρτία. Στα νήπια όμως, που λόγω της αθωότητας και της ακακίας τους, δεν υπάρχει η αντίδραση αυτή, μπορεί κάλλιστα να ενεργήσει η λυτρωτική χάρη του Θεού. Και δεν πιστεύουν στον Χριστόν ούτε και αισθάνονται την ανάγκη τού βαπτίσματος, επειδή απουσιάζει από τη φύση τους η πνευματική ωριμότητα και η αυτοσυνειδησία· δεν υπάρχει όμως και η απιστία που είναι ο κύριος συντελεστής της κατακρίσεως, όπως στους πιο πάνω λόγους του προσθέτει ο Σωτήρ· «ο δε απιστήσας κατακριθήσεται». Όπως δε το φυσικό εμβόλιο το κάνουμε στο παιδί για να το προφυλάξουμε από ασθένειες που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή του, χωρίς αυτό να έχει επίγνωση της καταστάσεώς του, έτσι και το βαπτίζουμε για να το απαλλάξουμε από το προπατορικό αμάρτημα, που είναι η βαριά ασθένεια της φύσεως που εκληρονομήσαμε από την παράβαση τού Αδάμ. Ο θεσμός τού νηπιοβαπτισμού εισήχθη πολύ νωρίς στην Εκκλησία για να αντιμετωπισθεί το ενδεχόμενο πρόωρου θανάτου των νηπίων, οπότε αυτά, φεύγοντας με το αμάρτημα τού προπάτορα στη φύση τους, δεν είναι εύθετα στη βασιλεία των ουρανών³⁵⁴. Αλλά και την έλλειψη αυτοσυνειδησίας στα νήπια φρόντισε η Εκκλησία να αναπληρώσει διά της εισαγωγής τού θεσμού τού αναδόχου, ο οποίος αναλαμβάνει ενώπιον τού Θεού την υποχρέωση να κατηχήσει στην πίστη το βαπτιζόμενο νήπιο, προΐούσης της ηλικίας του. Τέλος σε περίπτωση που κινδυνεύει να πεθάνει ένα αβάπτιστο νήπιο, η Εκκλησία θεωρεί ως έγκυρο το βάπτισμα ανάγκης που διακονείται εκτάκτως σ αυτά σε φυσικό νερό, από λαϊκούς (ελλείπει ιερέων) ορθοδόξους, άνδρες ή γυναίκες, διά τριπλής καταδύσεως και αναδύσεως στο όνομα της αγίας Τριάδος (βαπτίζεται ο δούλος ή η δούλη τού Θεού... τάδε, εις το όνομα τού Πατρός και τού Υιού και τού αγίου Πνεύματος. Τρεις φορές).

Ομοίως, ελλείψει φυσικού ύδατος το βάπτισμα μπορεί να γίνει και στον αέρα. Σε περίπτωση δε που ζήσει το παιδί, το βάπτισμα που δέχτηκε δεν επαναλαμβάνεται, γιατί είναι βάπτισμα έγκυρο. Μόνο θα διαβαστούν στην Εκκλησία οι ευχές που δεν ήταν δυνατό να διαβαστούν κατά το έκτακτο βάπτισμα της ανάγκης.

Στο βάπτισμα, τέλος, ενηλίκων απαιτείται από τους υποψηφίους κάθαρση και ηθική προπαρασκευή, κυρίως όμως πίστη στην αλήθεια του Ευαγγελίου και στο λυτρωτικό έργο του Χριστού. Σε περίπτωση βαπτίσεως αιρετικών ή αλλοθρήσκων γίνεται προηγουμένως κατήχηση σ αυτούς από υπεύθυνα Πρόσωπα της Εκκλησίας.

Το χρίσμα

Αν η βαπτισματική χάρη δημιουργεί μία καινούργια πνευματική ύπαρξη, η χάρη του μυστηρίου του χρίσματος σφραγίζει και στερεώνει τη νέα ζωή με τα χαρίσματα του παναγίου Πνεύματος, δίνοντας τη δύναμη στο βαπτισθέντα να ζήσει βίο θεοφιλή και ενάρετο, ανάλογο με την ουράνια κλήση που έλαβε ενσωματωθείς στην Εκκλησία του Χριστού.

Τό χρίσμα ανάλογα με τις ενέργειές του λαμβάνει και διάφορες ονομασίες: σφραγίς, βεβαίωσις, το τέλειον, τελείωσις. Στην Κ. Διαθήκη το ιερό μυστήριο μαρτυρείται επαρκώς. Η Β' προς Κορινθίους επιστολή αναφέρει: «ο δε βεβαιών ημάς σύν υμίν εις Χριστον και χρίσας ημάς Θεός, ο και σφραγισάμενος ημάς και δούς τον αρραβώνα του Πνεύματος εν ταίς καρδίαις ημών» (1, 21-22). Στο χωρίο αυτό εξαιρείται τόσο η θεία αρχή του χρίσματος όσο και η εν Πνεύματι αγίω ενέργειά του. Ο δε ευαγγελιστής Ιωάννης στην Α' Καθολική του επιστολή μαρτυρεί: «και υμείς το χρίσμα ό ελάβετε απ αυτού εν υμίν μένει» (2, 27). Παράλληλα είναι γνωστό, ότι οι

Απόστολοι είχαν στείλει στη Σαμάρεια τους μαθητές Πέτρο και Ιωάννη, οι οποίοι διά της επιθέσεως των χειρών τους σε όσους είχαν βαπτιστεί από το διάκονο Φίλιππο μετέδωκαν σ αυτούς Πνεύμα άγιο³⁵⁵, όπως και ο Παύλος έκανε το ίδιο διά της επιθέσεως των χειρών του στους μαθητές, που δέχτηκαν το βάπτισμα τού Ιωάννου (στην Έφεσο)³⁵⁶.

Από τις δύο τελευταίες περιπτώσεις συνάγεται ότι το μυστήριο ετελείτο διά της επιθέσεως των χειρών των Αποστόλων. Η επίθεση όμως αυτή σύντομα αποδείχτηκε ότι δεν ήταν επαρκής και πρακτική, δεδομένου ότι ο αριθμός των βαπτιζομένων καθημερινά ηύξανε τόσο, ώστε οι αποστολικές χείρες να μην επαρκούν στη διακονία τού ιερού μυστηρίου. Διά τούτο η χειροθεσία αντικαταστάθηκε πολύ νωρίς, πιθανότατα από τους ίδιους τους Αποστόλους, διά χρίσεως με άγιο μύρο. Τη χρίση αυτή την έκαναν, παράλληλα με τους Αποστόλους, και οι πρεσβύτεροι.

Ορατό σημείο τού μυστηρίου είναι η σταυροειδής χρίση των μελών τού σώματος τού βαπτισθέντος με άγιο μύρο, τού λειτουργού εκφωνούντος σε κάθε χρίση τους λόγους: «σφραγίς δωρεάς Πνεύματος αγίου, αμήν». Το άγιο μύρο είναι μίγμα ελαίου με σαράντα άλλες αρωματικές ουσίες που συμβολίζουν τα χαρίσματα τού παναγίου Πνεύματος. Το άγιο μύρο παρασκευάζεται σε ειδική τελετή από το Οικουμενικό Πατριαρχείο τη Μεγάλη Πέμπτη στην Κωνσταντινούπολη. Η Εκκλησία της Ελλάδος, παρ όλον ότι μπορεί, ως αυτοκέφαλη, να παρασκευάζει η ίδια για τις ανάγκες της το άγιο μύρο, το προμηθεύεται, σε ένδειξη τιμής, από τη μητέρα Εκκλησία (Οικουμ. Πατριαρχείο), το κέντρο και την κεφαλή της Ορθοδοξίας.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία το χρίσμα, που είναι μυστήριο μη επαναλαμβανόμενο, τελείται ευθύς μετά το βάπτισμα. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι απλό συμπλήρωμα τού βαπτίσματος. Μία τέτοια εκδοχή είναι εσφαλμένη, διότι το χρίσμα είναι μυστήριο ειδικό, αυτοτελές και ανεξάρτητο, η δε τελετουργία του μετά το πέρας τού βαπτίσματος είναι ο φυσικός χρόνος τελέσεώς του. Στο σημείο αυτό η Δυτική Εκκλησία διαφοροποιεί την πρακτική της, αναβάλλουσα την τέλεση τού μυστηρίου στο 12ο έτος ηλικίας τού βαπτισθέντος παιδιού, αν παραστεί δε ανάγκη και νωρίτερα (7ο

έτος). Το σκεπτικό της είναι· αφού το νήπιο λόγω της ηλικίας του βρίσκεται σε ηθικοπνευματική ανωριμότητα, η δε συνείδησή του καθώς και οι λοιπές νοητικές του λειτουργίες υπνώττουν, πώς είναι δυνατόν να ανοιχθεί τούτο σε αγώνα προσωπικής οικειώσεως της δυνάμεως που χορηγεί η χρισματική χάρη προς διάπτυξη της ζωής του σε πολιτεία φιλόχριστη, που τίθεται ως ειδικός σκοπός τού μυστηρίου; Η σκέψη βέβαια αυτή δεν στερείται βάσεως λογικής. Αλλοίμονον όμως αν βάση εκτιμήσεως των δογματικών της πίστεως αληθειών θέσουμε τον ορθό λόγο. Αφεύκτως θα αποδιοργανώσουμε όλα τα δόγματα που είναι αλήθειες υπερφυσικές, τις οποίες μόνο διά της πίστεως μπορεί κανείς να προσεγγίσει και να οικειοποιηθεί. Η διακονία τού μυστηρίου στα νήπια ευθύς μετά το βάπτισμα αποτελεί ήθος αρχαιοπαράδοτο, αυτό δε απαρεγκλίτως τηρεί η Ορθόδοξη Εκκλησία, ενώ η πρακτική των Ρωμαιοκαθολικών αποτελεί μεταγενέστερο νεωτερισμό (ΙΓ' αίων). Παράλληλα, αν η ανωριμότητα των νηπίων δεν είναι λόγος αποχρών να στερηθούν αυτά τού βαπτίσματος, διατί το μυστήριο τού χρίσματος, που είναι η σφράγιση τού βαπτίσματος με τα χαρίσματα τού παναγίου Πνεύματος, ν αποτελεί κώλυμα διακονίας του; Αλλά μήπως και το 12ο έτος ηλικίας τού ανθρώπου είναι χρόνος ωριμάνσεως τού ανθρώπου, ώστε ελεύθερα και ενσυνείδητα ν αναχθεί ο χριόμενος στο δόλιχο των πνευματικών αγωνισμάτων; Περαιτέρω, είναι γνωστόν ότι ο σχηματισμός της ανθρώπινης προσωπικότητας αρχίζει να μορφώνεται ήδη από τού λίκνου του, αν μη και ενωρίτερα. Διατί, λοιπόν, να στερηθεί το νήπιο της ζωοπάροχης δυνάμεως τού παναγίου Πνεύματος στην απαρχή διαμορφώσεως τού χαρακτήρος του; Σε τελική ανάλυση τα πράγματα αυτά οικονομεί μονάχα ο Θεός, ο οποίος γνωρίζει καλύτερα από μας τις ανάγκες της φύσεως, την οποίαν ο ίδιος επλαστούργησε. Εμείς δεχόμαστε με απλότητα καρδιάς το λόγο της πίστεως που μας παρέδωσε η απειρόσοφη βουλή τού Δομήτορος της Εκκλησίας μας.

Η μετάνοια

Ο άνθρωπος μετά το βάπτισμα και αφού λάβει την πρώτη μεγάλη άφεση των αμαρτημάτων του, δεν παραμένει αναμάρτητος εις το διηνεκές. Ως λογικό ον που διασώζει την ελευθερία της βουλήσεώς του αφ ενός, και παρωθούμενος αφ' ετέρου από το αμαρτητικό της φύσεως που -όπως είδαμε- εξακολουθεί να υπάρχει στη φύση του και μετά το βάπτισμα, μένει ανοικτός στη διάπραξη κάθε αμαρτήματος. Μάλιστα, αν το αμάρτημα αυτό συμβεί να είναι θανάσιμο³⁵⁷, χάνει τη δικαιοσύνη³⁵⁸ που έλαβε διά τού βάπτισματος και κινδυνεύει να χάσει την ψυχή του. Ο Κύριος φυσικά δεν μπορούσε να παραβλέψει ένα τόσο θλιβερό ενδεχόμενο και εμερίμνησε ν' αντιμετωπιστεί η μεγάλη ασθένεια της ψυχής (η αμαρτία) σε ειδικό μυστήριο που σκοπό του έχει την πνευματική ίαση της ψυχής και την αποκατάσταση της χαμένης δικαιοσύνης στον αμαρτωλό. Το μυστήριο αυτό είναι η μετάνοια. Κατ' αυτήν ο αμαρτωλός, που θλίβεται διά την κακομορφία της αμαρτίας του και με συντριβή καρδιάς εξομολογείται τα παραπτώματά του στον αρμόδιο της Εκκλησίας λειτουργό (επίσκοπο ή πρεσβύτερο), με απόφαση ν' αλλάξει διάθεση και τρόπο ζωής, λαμβάνει διά της συγχωρητικής ευχής που εκφωνεί ο λειτουργός, άφεση των εξαγορευθέντων αμαρτημάτων του και επανέρχεται στο διαταραχθέν υπό της αμαρτίας κράτος της χάριτος τού Θεού.

Το μυστήριο της μετάνοιας στηρίζεται στην εξουσία τού «δεσμείν και λύειν» τις αμαρτίες των ανθρώπων, που έλαβαν οι μαθητές και μέσω αυτών η Εκκλησία από τον Κύριον· «αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφιένται αυτοίς· αν τινών κρατείτε, κεκράτηνται»³⁵⁹. Το μυστήριο διά να είναι ολοκληρωμένο πρέπει να περιλαμβάνει δύο τινά· την ιδίως μετάνοια³⁶⁰, δηλαδή τη συντριβή της καρδιάς διά τα αμαρτήματα και την απόφαση αλλαγής νου (= μετάνοια) και συμπεριφοράς από τη μία μεριά, και από την άλλη τη διά ζώσης φωνής εξαγόρευση των αμαρτημάτων ενώπιον τού εκκλησιαστικού λειτουργού. Τά δύο αυτά στοιχεία είναι απαραίτητα διά την πληρότητα και την ενέργεια τού μυστηρίου. Αυτό που συνήθως λέγεται, ότι η εξαγόρευση των αμαρτημάτων στον πνευματικό δεν είναι αναγκαία, αρκεί ο άνθρωπος να εξομολογηθεί αυτά απ' ευθείας στον Θεό κατά την

ώρα της προσευχής, είναι εσφαλμένο και αψυχολόγητο³⁶¹. Ο αμαρτωλός είναι άνθρωπος ασθενής (άρρωστος). Η ασθένειά του είναι νόσος ψυχής. Πώς θα θεραπεύσει τη νόσο αυτή ο ιερέας, ο ιατρός της ψυχής, αν προηγουμένως δεν διαγνώσει τη φύση της ασθένειας και δεν πεισθεί ότι συντρέχουν οι λόγοι αφέσεως και αποκαταστάσεως της ψυχικής υγείας τού αμαρτωλού; Πώς δε θα διαγνώσει όλ' αυτά, αν προηγουμένως δεν τού τα γνωστοποιήσει ο ίδιος ο πάσχων αμαρτωλός; Την ανωτέρω θέση, ότι δηλαδή δεν είναι αναγκαία η εξομολόγηση, υποστηρίζουν οι Διαμαρτυρόμενοι, οι οποίοι, απορρίπτοντες τον ορατό χαρακτήρα της Εκκλησίας και υποστηρίζοντας την άμεση παράσταση και σχέση της ψυχής προς τον Θεό, απορρίπτουν όχι μόνο το μυστήριο της μετανοίας αλλά και τα λοιπά μυστήρια (πλην τού βαπτίσματος και της Ευχαριστίας), θεωρώντας αυτά ως εφευρήματα ανθρώπων και τίποτε περισσότερο. Όσοι δε εκ των Ορθοδόξων διατυπώνουν παρόμοιες περί εξομολόγησεως αντιλήψεις οδηγούνται σ αυτές ως επί το πλείστον από ανθρώπινα ψυχολογικά ελατήρια, από ντροπή να ομολογήσουν πράξεις τους ενώπιον των ιερέων, ίσως δε και από φόβο κοινολογήσεως των αμαρτημάτων τους εκ μέρους των εξομολόγων. Προφάσεις φυσικά εν αμαρτίαις. Όσο για το τελευταίο σημείο, είναι γνωστό το αυστηρώς απόρρητο της εξομολόγησεως, η τήρηση τού οποίου μπορεί να φθάσει, αν παραστεί ανάγκη, και στην απώλεια της ζωής τού εξομολόγου.

Στην αρχαία Εκκλησία η εξαγόρευση γινόταν δημοσία στην ευχαριστιακή σύναξη της χριστιανικής κοινότητας. Η ωραία όμως αυτή συνήθεια είχε και τους κινδύνους της. Εκτός τού ότι η εξομολόγηση ειδικών αμαρτημάτων (σαρκικών) μπορούσε να σκανδαλίσει ορισμένα μέλη της χριστ. κοινότητας (νεαρά κυρίως Πρόσωπα), η κοινοποίηση άλλων (κυρίως εγκλημάτων) μπορούσε να προκαλέσει την παρέμβαση των αρχών, οι οποίες είχαν κατασκόπους στις λατρευτικές συνάξεις της Εκκλησίας, και τη σύλληψη από την πολιτεία των κακοπραγούντων και των παραβατών της κειμένης νομοθεσίας. Οι λόγοι αυτοί, σε συνδυασμό με άλλους, οδήγησαν στην πρώιμη αντικατάσταση της δημόσιας εξαγορεύσεως με την προσωπική ενώπιον τού πνευματικού πατρός εξομολόγηση.

Το ορατό σημείο τού μυστηρίου είναι η εξαγόρευση των αμαρτιών και η ευχή απολύσεως, την οποίαν απαγγέλλει στο τέλος ο πνευματικός λειτουργός. Την απόλυση αυτήν δεν την παρέχει ο ιερέας σε περίπτωση που διαγνώσει ανειλικρίνεια ή πλημμελή μετάνοια στον εξομολογηθέντα. Στις περιπτώσεις αυτές επιβάλλει επιτίμια στον εξαγορευόμενο διά να τον οδηγήσει σε πραγματική μετάνοια και ειλικρινή τοποθέτηση στο θέμα της πνευματικής νόσου του και της επιθυμίας του να λάβει την ψυχική του ίαση. Επιτίμια όμως μπορεί να επιβάλλει ο ιερέας και σ αυτούς που δέχτηκαν άφεση αμαρτιών, με σκοπό να τους στερεώσει στη νέα τους πνευματική ζωή. Τα επιτίμια αυτά (ελεημοσύνη, προσευχές, ανάγνωση ωφελίμων βιβλίων, αποδημία σε ιερούς τόπους κ.ά.) είναι παιδαγωγικά φάρμακα που αποβλέπουν στη στερέωση τού μετανουούντος αδελφού. Δεν αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο τού μυστηρίου, ώστε η παρουσία τους να είναι πάντοτε απαραίτητη, η δε έλλειψή τους να ζημιώνει την ολοκληρία τού μυστηρίου. Τα επιτίμια επίσης δεν είναι μέσα ικανοποίησεως της θείας δικαιοσύνης, όπως παραδέχονται οι Ρωμαιοκαθολικοί³⁶². Είναι απλές παιδαγωγίες, φάρμακα τονωτικά της ψυχικής υγείας τού ανθρώπου και τίποτε περισσότερο.

Η μετάνοια είναι μυστήριο επαναλαμβανόμενο. Σ' αυτό θα προσέλθει ο πιστός όσες φορές το απαιτούν οι πνευματικές του ανάγκες και η κατάσταση της ψυχικής υγείας του. Κανένας περιορισμός δεν επιβάλλεται στην προσέλευσή του αυτή. Φυσικά το «προχείρως αμαρτάνειν», δηλαδή να μη προσέχει κανείς την ηθική του ζωή και αμαρτάνοντας να προσέρχεται συνεχώς στο ιερό μυστήριο, είναι επικίνδυνο, διότι ο επιπόλαιος αυτός αμαρτωλός «δυσκόλως ζήσεται»³⁶³. Αν αποβλέψουμε όμως στην εγγενή αδυναμία της φύσεως που είναι πάντοτε επικλινή προς την αμαρτίαν, ακόμη δε και στο γεγονός ότι η αμαρτία στη σύγχρονη εκκοσμικευμένη εποχή είναι «ευπερίστατος»³⁶⁴ (γίνεται πολύ εύκολα), η Εκκλησία, ως στοργική μητέρα, πρέπει να έχει πάντοτε ανοιχτές τις πύλες τού ιερού μυστηρίου της στα αμαρτάνοντα μέλη της και να είναι έτοιμη να παρέχει σ αυτά άφεση αμαρτιών, χωρίς κωλύματα και περιορισμούς, τόσο

περισσότερο όσο οι πιστοί, κατά την εντολή του Κυρίου, οφείλουν να συγχωρούν τους αδελφούς τους «έως εβδομηκοντάκις επτά» (συνεχώς)³⁶⁵. Άλλωστε οι περί μετανοίας αυστηρές αντιλήψεις ορισμένων χριστιανικών κύκλων της αρχαίας Εκκλησίας, ότι μετά την πρώτην άφεση που χορηγείται στο βάπτισμα δεν υπάρχει άλλη ή -προς το επιεικέστερο- άλλη μία και μόνη· όπως και η πρακτική ορισμένων τοπικών εκκλησιών (της Β. Αφρικής) που δεν έκαναν δεκτούς σ εκκλησιαστική κοινωνία τους βαρύτατα αμαρτάνοντας και τους αρνουμένους τον Χριστό κατά τη διάρκεια των διωγμών, δεν επεκράτησαν στην Εκκλησία, η οποία υιοθέτησε την επιεική και πιο σωστή πρακτική της Εκκλησίας της Ρώμης, η οποία δεχόταν σ εκκλησιαστική κοινωνία τους πεπτωκότες³⁶⁶.

Το μυστήριο της μετανοίας είναι πολύ σημαντικό διά την πνευματική ζωή της Εκκλησίας. Αφορά στη ψυχική υγιεινή των τέκνων της, τα οποία ανακουφίζει από το βάρος της ενοχής και το πιεστικό άγχος των τύψεων της συνειδήσεως. Η βεβαιότητα ότι στο ιερό μυστήριο ο πιστός αποβάλλει τον όγκο των αμαρτημάτων του, γίνεται και πάλι φίλος και υιός Θεού, αναγεννώμενος με τη χάρη του αγίου Πνεύματος· ότι, εγκαταλείποντας το βάθρο του πνευματικού πατρός, επιστρέφει στον οίκο του «δεδικαιωμένος»³⁶⁷, έχοντας στην ψυχή του την επίσκεψη του θείου Παρακλήτου, όλ' αυτά φτερώνουν την ψυχή και γλυκαίνουν την καρδιά του, τονώνοντας την προσπάθειά του να ζήσει ζωή σύμφωνη με το νόμο και το θέλημα του Κυρίου³⁶⁸. Από την άποψη αυτή η μεάνοια δικαίως χαρακτηρίζεται ως «δεύτερο βάπτισμα». Περιττό, τέλος, να σημειώσουμε, ότι η αμέλεια του ανθρώπου και η αδιαφορία του για το σημαντικό αυτό μυστήριο εγκυμονεί τεράστιους κινδύνους όχι μονάχα για την πνευματική του υγεία, αλλά και για τη σωτηρία της ψυχής του.

Η Θεία Ευχαριστία

Ενώ το βάπτισμα δημιουργεί τη νέα πνευματική γέννηση, την οποία το χρίσμα σφραγίζει με τις δωρεές του αγίου Πνεύματος, η δε μετάνοια θεραπεύει τις πνευματικές της ασθένειες, η θεία Ευχαριστία την τρέφει με το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Χριστού.

Το μυστήριο αυτό είναι πραγματικά πολύ μεγάλο. Καλείται «Κυριακόν» (όπως και το βάπτισμα), διότι έχει απ ευθείας τη σύστασή του από τον Κύριο. Τόσο δε πολύ, ώστε και οι Διαμαρτυρόμενοι, οι οποίοι απορρίπτουν γενικώς τα εκκλησιαστικά μυστήρια, δεν απετόλμησαν να το αρνηθούν, δεχόμενοι βέβαια αυτό κατά το δικό τους τρόπο και φυσικά διαφορετικά από ό,τι το δεχόμαστε εμείς. Τη διαφορά θα δούμε στη συνέχεια.

Εισαγωγικά στη φύση και τη δύναμη του μυστηρίου είναι όσα μας παρέδωσε ο Κύριος στο διάλογο που είχε με τους Ιουδαίους, μετά το χορτασμό στην έρημο των πεντακισχιλίων. Στηλιτεύων τον όχλον ο Σωτήρ ότι τον ακολουθούσαν όχι διότι τον πίστευαν, αλλά διότι ζητούσαν επανάληψη του θαύματος της υλικής διατροφής τους, έλαβε αφορμή να ομιλήσει περί της πραγματικής τροφής που παρέχει «ζωήν αιώνιον», περί του άρτου που κατέβηκε από τον ουρανό, για τη δική του σάρκα, η βρώση της οποίας χορηγεί στον άνθρωπο την αληθινή ζωή: «... εγώ ειμί ο άρτος ο ζών ο εκ του ουρανού καταβάς· εάν τις φάγη εκ του άρτου τούτου, ζήσεται εις τον αιώνα. και ο άρτος δε ον εγώ δώσω, η σάρξ μου εστιν, ήν εγώ δώσω υπέρ της του κόσμου ζωής· ... αμήν αμήν λέγω υμίν, εάν μη φάγητε την σάρκα του υιού του ανθρώπου και πίητε αυτού το αίμα, ουκ έχετε ζωήν εν εαυτοίς. ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα έχει ζωήν αιώνιον, και εγώ αναστήσω αυτόν εν τη εσχάτη ημέρα. η γάρ σάρξ μου αληθώς εστι βρώσις, και το αίμα μου αληθώς εστι πόσις. ο τρώγων μου την σάρκα και πίνων μου το αίμα εν εμοί μένει, καγώ εν αυτώ. καθώς απέστειλέ με ο ζών πατήρ καγώ ζώ διά τον πατέρα, και ο τρώγων με κακείνος ζήσεται δι εμέ»³⁶⁹. Συνέστησε δε το μυστήριο ο Κύριος το εσπέρας της Πέμπτης, παραμονής της μεγάλης εορτής του εβραϊκού Πάσχα. Ενώ έτρωγε το Πασχάλιο Δείπνο με τους μαθητές «λαβών ο Ιησούς

τον άρτον και ευχαριστήσας έκλασε και εδίδου τοίς μαθηταίς και είπε· λάβετε φάγετε· τούτό εστι το σώμά μου και λαβών το ποτήριον και ευχαριστήσας έδωκεν αυτοίς λέγων· πίετε εξ αυτού πάντες· τούτο γάρ εστι το αίμά μου το της καινής διαθήκης το περι πολλών εκχυνόμενον εις άφεσιν αμαρτιών»³⁷⁰.

Η θεία Ευχαριστία έχει δύο όψεις· είναι μυστήριο και συγχρόνως θυσία. Ως μυστήριο η θεία Ευχαριστία έχει την έννοιαν ότι κάτω από τα στοιχεία του άρτου και του οίνου τα οποία αγιάστηκαν με την επίκληση του παναγίου Πνεύματος, υπάρχουν πραγματικά το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Χριστού. Είναι σ αυτά παρόν το σώμα του Χριστού ενιαίως σε όλες τις φάσεις της υπάρξεώς του. Είναι το σώμα που γεννήθηκε από τη Μαρία, απέθανε στο σταυρό, αναστήθηκε από τον τάφο και, θεωμένο, αναλήφθηκε στους ουρανούς, όπου κάθεται «εκ δεξιών του Πατρός».

Το ορατό σημείο του μυστηρίου είναι τα στοιχεία του άρτου και του οίνου και η ευχή επικλήσεως του παναγίου Πνεύματος. Κατά τον καθαγιασμό των τιμών δώρων με τρόπο που υπερβαίνει πλήρως τη νοητική μας κατάληψη, η ουσία του άρτου και του οίνου μεταβάλλεται, μεταποιείται, μεταστοιχειούται στην ουσία του σώματος και του αίματος του Κυρίου³⁷¹. Εκείνο που εξακολουθεί να παραμένει μετά τον καθαγιασμό είναι τα εξωτερικά συμβεβηκότα, δηλαδή οι ποιότητες των φυσικών στοιχείων, όπως το βάρος, το σχήμα, το χρώμα, η οσμή και η γεύση. Αυτά εξακολουθούν να παραμένουν κατά θείαν οικονομία, για να διευκολύνουν ίσως τη βρώση και την πόση της Ευχαριστίας, που θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη σε περίπτωση που ο πιστός δεχόταν γυμνά και απροκάλυπτα το σώμα και το αίμα του Χριστού. Τα τίμια δώρα κοινωνούμενα ενώνονται μυστικά με την όλη ψυχοσωματική υπόσταση του ανθρώπου, η οποία θεοποιείται με την άχραντη θεία επαφή. Φυσικά η θεία Κοινωνία δεν ακολουθεί τη φυσική διεργασία της πέψεως και της αποβολής, που γίνεται στη λήψη κάθε άλλης φυσικής τροφής.

Το σώμα και το αίμα του Χριστού είναι παρόντα σ ολόκληρη την ποσότητα της θείας Κοινωνίας και σε κάθε μόριο αυτής· είναι δε παρόντα συγχρόνως και σ όλα τα ιερά ποτήρια της θείας

Λειτουργίας και φυσικά στον ουρανό, στην ανθρώπινη φύση του Χριστού. Αυτό συμβαίνει μονάχα με θαύμα της θείας παντοδυναμίας, δεδομένου ότι το σώμα του Χριστού δεν είναι κατά τη φύση του πανταχού παρόν. Η θεωρία της πανταχού παρουσίας, την οποίαν διετύπωσεν ο Λούθηρος δεν είναι ορθή. Ο αρχηγέτης της Διαμαρτυρήσεως στην προσπάθειά του να εξηγήσει τον τρόπο της πραγματικής παρουσίας του σώματος του Χριστού, είπεν ότι το σώμα του Κυρίου, ως πανταχού παρόν, είναι παρόν και στη θεία Ευχαριστία³⁷³. Η θεωρία αυτή είναι πολύ αφελής και εύκολα ανατρέπεται. Διότι, αν είναι πανταχού παρόν το σώμα του Κυρίου, φυσικά δεν θα είναι μονάχα στη θεία Ευχαριστία, αλλά και σε κάθε άλλην υλική τροφή και δεν βλέπουμε τι το περισσό έχει η βρώση του κυριακού σώματος. Στις ιδέες του αυτές ο Λούθηρος κατέληξε, κάνοντας κακή εφαρμογή της αντιδόσεως των ιδιωμάτων των δύο φύσεων στη μία υπόσταση του Ιησού. Έτσι απέδωσε την πανταχού παρουσία που ανήκει αυστηρώς στο θεανδρικό Πρόσωπο του Χριστού, στην ανθρώπινη φύση απ ευθείας, η οποία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να προσλάβει το ιδίωμα αυτό, που ανήκει αποκλειστικά στη θεότητα.

Οι υπόλοιποι προτεστάντες απορρίπτουν ομόφωνα το δόγμα της μετουσιώσεως³⁷⁴ των φυσικών στοιχείων. Κατ αυτούς ο άρτος και ο οίνος είναι σύμβολα ψιλά (= απλά) του σώματος και του αίματος του Χριστού, διά των οποίων παρέχεται διά της πίστεως η ευλογία του Θεού στον μεταλαμβάνοντα πιστό. Πρόκειται για ένα συμβολισμό, ο οποίος δεν περιέχει την ιδέα του πράγματος, αλλ' είναι σημείον απλό των επαγγελιών του Θεού. Περιττό να σημειώσουμε, ότι τα διδάγματα αυτά είναι αυθαίρετα, χωρίς κανένα σοβαρό έρεισμα στη Γραφή, της οποίας ο ρεαλισμός ως προς την παρουσία του Χριστού στην Ευχαριστία είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση. Αυτό είναι και το φρόνημα των αγίων Πατέρων της Εκκλησίας, τη μαρτυρία όμως των οποίων, οι Διαμαρτυρόμενοι, συνεπείς στις εκκλησιολογικές τους αρχές, απορρίπτουν³⁷⁵.

Η θεία Ευχαριστία είναι μυστήριο κατ εξοχήν θεοποιητικό. Είναι το μυστήριο του Χριστού και της Εκκλησίας. Ενώ στα άλλα

μυστήρια παρέχεται η χάρη τού αγίου Πνεύματος για τον αγιασμό των πιστών, στην Ευχαριστία παρέχεται ο ίδιος ο Χριστός και όχι μονάχα το σώμα και το αίμα του, αλλά και η ψυχή του (δηλαδή ολόκληρη η ανθρώπινη φύση του), συνειμμένα δε και η θεότητά του που είναι αχωρίστως ενωμένη με την ανθρωπότητα, και κατ'επέκταση ο όλος τριαδικός Θεός, στον οποίον υπάρχει αναπόσπαστα η υπόσταση τού σαρκωθέντος Λόγου! Στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας ο Χριστός σπείρεται στη φύση τού ανθρώπου, ανακιρνάται με αυτήν, τη φλέγει και τη διαπερά σε μία ένωση βαθύτατα εσωτερική. Στη θεία Ευχαριστία πολλαπλασιάζεται ο Χριστός στα μέλη της αγίας Εκκλησίας του, τα οποία με τη θεία Μετάληψη ενώνονται και μεταξύ τους σε μία κοινωνία βαθιά ανθρωπολογική και χριστολογική. Η θεία Ευχαριστία είναι το κατ'εξοχήν μυστήριο της Εκκλησίας. Σ αυτήν υπάρχουν τόσοι «χριστοί» όσα και τα μέλη της που ενώνονται εσωτερικά, σε βάση όμως πραγματική, με τον Σωτήρα Κύριο. Στην Ευχαριστία τέλος αγιάζεται και η κτίση, που με τα φυσικά στοιχεία της (τους καρπούς των σπλάχνων της) λειτουργεί και αυτή στον απερινόητο λόγο τού θείου μυστηρίου, τη μεταποίησης της στη σάρκα τού Πλάστη της.

Ανάλογη με την ιερότητα τού μυστηρίου πρέπει να είναι και η προπαρασκευή τού ανθρώπου να δεχτεί μέσα του τον Κύριο της δόξης. Ο πιστός πρέπει να έχει σαφή αίσθηση της ιερότητας της θείας Μεταλήψεως. Πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνει το σώμα και το αίμα τού Κυρίου, ότι πρόκειται περί τροφής μυστηριακής, ότι κάτω από τα εξωτερικά συμβεβηκότα τού άρτου και τού οίνου (όσφρηση, γεύση, χρώμα κ.λπ.) λαμβάνει μέσα του ολόκληρο τον Χριστό, ολόκληρη τη θεότητα με την οποίαν ζυμώνεται για να γίνει και αυτή άρτος ουράνιος. Ότι, μετέχοντας της θείας Ευχαριστίας, γίνεται χριστοφόρος και θεοφόρος, η φύση του ανακιρνάται στην ποιότητα τού Δημιουργού και Σωτήρα της, πυρπολείται από τη φωτιά της θεότητας.

Και ότι δεν πρέπει να προσέρχεται στη θεία Μετάληψη επιπόλαια και μηχανικά, από απλή συνήθεια, αλλά να είναι όσο γίνεται καθαρός για να δεχτεί μέσα του τον Καθαρό. Και ότι, για να γίνει «θεός», πρέπει πρώτα να γίνει άνθρωπος άξιος να δεχτεί

στο είναι του τη φωτιά του Θεού, που δεν θα τον κάψει αλλά θα τον φλογίσει και θα τον μεταμορφώσει. Διότι, αν προσέλθει ανάξια στο μυστήριο του Χριστού, θα λάβει μέν μέσα του το άχραντο σώμα και το τίμιον αίμα του Σωτήρος, όχι όμως «εις άφεςιν αμαρτιών και εις ζωήν αιώνιον»³⁷⁶, αλλά «εις κρίμα και εις κατάκριμα».

Στην αρχαία Εκκλησία πολλοί που κοινωνούσαν ανάξια, πέθαιναν³⁷⁷.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία για την τέλεση του μυστηρίου της θείας Ευχαριστίας χρησιμοποιείται άρτος ένζυμος και οίνος «ύδατι κεκραμένος», εις ανάμνηση της τρώσεως της πλευράς του Κυρίου στο σταυρό, από την οποίαν εξήλθε «αίμα και ύδωρ»³⁷⁸. Σε αντίθεση προς το ορθόδοξο έθος, οι Ρωμαιοκαθολικοί χρησιμοποιούν αντί άρτου, άζυμα. Αυτό όμως αποτελεί απόκλιση από την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας και τη μαρτυρία της Γραφής, κατά την οποίαν ο Κύριος το εσπέρας της Πέμπτης που τέλεσε το μυστικό Δείπνο, έφαγεν άρτον ένζυμο (ψωμί ζυμωμένο), διότι η βρώση των αζύμων, που επέβαλλε ο νόμος, άρχιζε την επόμενη Παρασκευή, τη μεγάλη ημέρα του εβραϊκού Πάσχα.

Στη δική μας Εκκλησία των αχράντων μυστηρίων κοινωνούν ανεξáίρετα όλοι οι πιστοί, συμπεριλαμβανομένων και των μικρών παιδιών. Αντίθετα οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν επιτρέπουν στα νήπια τη θεία Κοινωνία, για τους ίδιους λόγους που μεταθέτουν την τέλεση του χρίσματος στο 12ο έτος της ηλικίας των βαπτισθέντων παιδιών. Με την τέλεση του χρίσματος αυτά δέχονται και την πρώτη τους θεία Κοινωνία. Και η πρακτική αυτή αποτελεί καινοτομία της Παπικής Εκκλησίας. Φυσικά οι λόγοι της αποκλίσεως αυτής από το αρχαιοπαράδοτο έθος της Εκκλησίας δεν ευσταθούν, όπως δεν ευσταθούν και οι λόγοι αναβολής τελέσεως του χρίσματος. Τη ζύμη της θεότητος έχουν ανάγκη όλοι ανεξáίρετα οι άνθρωποι. Στα νήπια δε που έχουν καθαρή την ψυχή τους από την αμαρτία, η θεία Ευχαριστία ενεργεί κατ εξοχήν τα ευεργετικά της αποτελέσματα. Άλλωστε έμμεση μαρτυρία υπάρχει και στην αγία Γραφή, όπου γίνεται μνεία βαπτισμού ολοκλήρων οίκων, στους οποίους φυσικά περιλαμβάνονταν και μικρά παιδιά. Είναι φυσικό να υποθέσουμε ότι και αυτά θα κοινωνούσαν μαζί με

τους γονείς τους κατά την πρώτη οικογενειακή Μετάληψη.

Όμοια, ενώ στην Ορθόδοξη Εκκλησία κοινωνούν υπ' αμφότερα τα είδη του άρτου και του οίνου όλοι ανεξαιρέτα οι πιστοί, κληρικοί και λαϊκοί, στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία απαγορεύεται η κοινωνία αίματος Χριστού στους λαϊκούς και σε όσους κληρικούς δεν λαμβάνουν μέρος στην τέλεση της θείας Λειτουργίας. Οι μόνοι που κοινωνούν και αίματος Χριστού είναι οι λειτουργούντες κληρικοί. Η θεωρία της συνακολουθίας, την οποία διετύπωσε ο Θωμάς ο Ακινάτης διά να δώσει θεολογικό υπόβαθρο στην πρακτική της Εκκλησίας του, δεν είναι σοβαρή. Κατά τη θεωρία αυτή δεν υπάρχει σώμα χωρίς το αίμα που φυσιολογικά εμπερικλείεται σ αυτό. Επομένως, κοινωνώντας κανείς σώματος Χριστού, κοινωνεί αυτομάτως και τού συνυπάρχοντος αίματος, χωρίς να παρίσταται ανάγκη ξεχωριστής κοινωνίας τού τελευταίου. Άραγε να μην ε γνώριζε τη θεωρία τού Θωμά ο Ιησούς, όταν εθέσπιζε την ξεχωριστή κοινωνία τού αίματός του, λέγων· «πίετε εξ αυτού πάντες...»; Ότι η στέρηση τού ποτηρίου από τους λαϊκούς στοχεύει στην εξύψωση τού κλήρου υπέρ τον λαόν, σύμφωνα με το ιεροκρατικό πνεύμα της Ρωμαϊκής Εκκλησίας, είναι περιττό και να σημειώσουμε [380](#).

Τέλος, ενώ στην Εκκλησία μας ο καθαγιασμός των τιμιών δώρων, η μεταβολή δηλαδή τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα Χριστού, γίνεται κατά την ευχή της επικλήσεως τού αγίου Πνεύματος· «...και ποιήσον τον μέν άρτον τούτον τίμιον σώμα τού Χριστού σου· το δε εν τώ ποτηρίω τούτω τίμιον αίμα τού Χριστού σου, μεταβαλών τώ Πνεύματί σου τώ αγίω», οι Ρωμαιοκαθολικοί πιστεύουν ότι ο καθαγιασμός γίνεται κατά την εκφώνηση των συστατικών λόγων τού μυστηρίου· «Λάβετε, φάγετε...» και «πίετε εξ αυτού πάντες...». Στην περίπτωση όμως αυτή, ποιό νόημα θα είχε η ευχή της επικλήσεως, η οποία υπάρχει σε όλα τα τυπικά των αρχαίων λειτουργιών;

Το μυστήριο της θείας Ευχαριστίας είναι μυστήριο επαναλαμβανόμενο. Δεν υπάρχουν περιορισμοί στην προσέλευση τού πιστού στη θεία Κοινωνία, εκτός των περιπτώσεων εκείνων που η απαγόρευση μετοχής επιβάλλεται προσωρινά ως επιτίμιο

στους εξομολογουμένους από τον ιερέα. Κάθε πιστός έχει το δικαίωμα να προσέρχεται στη θεία μετάληψη, όταν δέχεται την Πρόσκληση από τον λειτουργούντα ιερέα: «Μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης προσέλθετε» διαφορετικά η Πρόσκληση αυτή δεν θα είχε κανένα νόημα. Αρκεί βέβαια να υπάρχει –όπως προηγουμένως τονίστηκε– η δέουσα προπαρασκευή εκ μέρους των πιστών. Γιατί, όταν κανείς προσέρχεται απαράσκευος στη θεία Κοινωνία, διαπράττει μεγάλο αμάρτημα που δουλεύει αρνητικά για την πνευματική του ζωή και ετοιμάζει την αιώνια καταδίκη του. Επίσης, όποιος από αδιαφορία ή απιστία δεν προσέρχεται στην κοινωνία των αχράντων μυστηρίων είναι πνευματικά νεκρός³⁸¹, πράγμα που θέτει σε κίνδυνο τη σωτηρία της ψυχής του.

Η θεία Ευχαριστία όμως είναι παράλληλα και θυσία. Έχει όλα τα συστατικά στοιχεία μιάς αληθινής θυσίας: θύτη, θύμα και την καταστροφή του θύματος. Στη μεγάλη ενιαύσια θυσία του Εξιλασμού στην Π. Διαθήκη θύτης ήταν ο αρχιερέας, θύμα το προσφερόμενο από την κοινότητα ζώο και πράξη καταστροφής η σφαγή του ζώου, με το αίμα του οποίου εραντιζετο (από τον αρχιερέα) το καταπέτασμα της Σκηνής του Μαρτυρίου. Στη θυσία της θείας Ευχαριστίας θύτης και θύμα είναι ο ίδιος ο Χριστός (όπως και στη θυσία του σταυρού), πράξη δε καταστροφής ο χωρισμός του σώματος από το αίμα και η κλάση του άρτου από τον ιερέα, που είναι το όργανο διά του οποίου ο Χριστός θύει εαυτόν υπέρ της του κόσμου ζωής. Στην αγία Γραφή υπάρχουν πολλές μαρτυρίες για το θυτήριο χαρακτήρα της θείας Ευχαριστίας. Ήδη στην Π. Διαθήκη το χαρακτήρα αυτό (της σταυρικής θυσίας) προτύπωνε η θυσία του Πασχαλίου αμνού, ο οποίος προεικόνιζε τον Αμνό του Θεού «τον αίροντα τας αμαρτίας του κόσμου»³⁸². Στη σταυρική δε θυσία του Χριστού είχε αναφορά και η θυσία η αγγελλομένη στην προφητεία του Μαλαχία: «ουκέτι μου θέλημα εν υμίν... και θυσίαν ου προσδέξομαι εκ των χειρών υμών. διότι απ ανατολών ηλίου έως δυσμών το όνομά μου δεδόξασται εν τοίς έθνεσι, και εν παντί τόπω προσάγεται τώ ονόματί μου θυσία καθαρά...» (1, 10.11). Στην Κ. Διαθήκη η θεία Ευχαριστία τονίζεται στους ιδρυτικούς λόγους του μυστηρίου, όπου οι μετοχές «κλώμενον» (το σώμα) και «εκχυνόμενον» (το αίμα),

μόνο με την έννοια της θυσίας μπορούν να γίνουν κατανοητές (καταστροφή του σώματος και χύση του αίματος). Παράλληλα είναι ενδεικτικά και όσα ο Απόστολος λέγει, αντιπαραβάλλων το ποτήριο και την τράπεζα των δαιμονίων (τη βρώση των ειδωλοθύτων) προς το ποτήριο και την τράπεζα του Κυρίου (ένωση με τα δαιμόνια και ένωση με τον Κύριον αντίστοιχα). Έτσι, όπως η τράπεζα των δαιμονίων είναι θυσιαστήριο (στο οποίο μετέχουν οι λατρεύοντες τα δαιμόνια), κατά τον ίδιο τρόπο και η τράπεζα του Κυρίου είναι «θυσιαστήριον, εξ ου φαγείν ουκ έχουσιν εξουσίαν οι τη σκηνή λατρεύοντες»³⁸³ (οι Ιουδαίοι). Αλλά και οι εκφράσεις των Πατέρων· θυσιαστήριον, τράπεζα, θυσία, προσφορά, λατρεία, ιερείον, ιερουργία, προσφέρειν, θυσιάζειν, θύειν, ιερεύειν³⁸⁴, καμίαν αμφιβολίαν δεν αφήνουν περί του χαρακτήρος της θείας Ευχαριστίας ως πραγματικής θυσίας.

Οι Προτεστάντες, αν και δέχονται τη μυστηριακή όψη της Ευχαριστίας (προσαρμοσμένη βέβαια στις ιδιαίτερες θεολογικές προκαταλήψεις τους), αρνούνται τη φύση αυτής ως θυσίας. Είναι γνωστον άλλωστε ότι απορρίπτουν το μυστήριο της ιερωσύνης και δεν έχουν στην κυριολεξία ιερείς, που είναι οι μόνοι αρμόδιοι να προσφέρουν θυσίες, αλλ' απλούς πάστορες (ποιμένες) που είναι επιφορτισμένοι κυρίως με το κήρυγμα του λόγου του Θεού. Η θυσία της Ευχαριστίας προσφέρεται στην Εκκλησία «εις ανάμνησιν»³⁸⁵ του θανάτου του Χριστού. Δεν είναι όμως μία συμβολική αναπαράσταση του θανάτου του Κυρίου. Είναι αναπαράσταση αληθινή της σταυρικής θυσίας του Σωτήρος. Η θυσία της Ευχαριστίας που τελέστηκε στο Μυστικό Δείπνο της Πέμπτης, παραμονής του εβραϊκού Πάσχα, στα Ιεροσόλυμα, ήταν πρόληψη της μεγάλης θυσίας που θα γινόταν σε λίγες ώρες στο Γολγοθά. Κατ' αυτήν ο Σωτήρ ευλόγησε ξεχωριστά τον άρτο και τον οίνο (χωρισμός σώματος και αίματος που γίνεται σε κάθε θυσία) και ετεμάχισε τον άρτο, τον οποίο διένειμε στους μαθητές προς μετάληψη.

Η διαφορά της θυσίας της θείας Ευχαριστίας από τη θυσία του σταυρού είναι στα ακόλουθα σημεία:

α) Στο σκοπό που έχει κάθε μία απ αυτές. Η θυσία του σταυρού έγινε διά την κατάργηση της φθοράς και του θανάτου, που ήσαν αποτέλεσμα της αμαρτίας των ανθρώπων, και την εξιλέωση του αμαρτωλού κόσμου ενώπιον του παναγίου Θεού. Η θυσία της Ευχαριστίας διαιώνίζει στην Εκκλησία τη μεγάλη σταυρική θυσία, εφαρμόζουσα τα αγαθά εκείνης σε όσους πιστεύουν στον Κύριο και δέχονται με αφοσίωση και αγάπη το Πρόσωπο και το λυτρωτικό έργο του.

β) Η θυσία του σταυρού έγινε «άπαξ διά παντός» (μια για πάντα) υπέρ της του κόσμου ζωής. Αντίθετα, η θυσία της Ευχαριστίας επαναλαμβάνεται διαρκώς σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της γης όπου υπάρχει Εκκλησία, σε κάθε θεία Λειτουργία της. Με την επανάληψη αυτή διαιώνίζεται στον κόσμο η ιλαστήρια θυσία του Χριστού, ώστε οι πιστοί να καρπώνονται τα αγαθά εκείνης.

γ) Ενώ η σταυρική θυσία ήταν «εν αίματι», η θυσία της Ευχαριστίας είναι αναίμακτη. Γίνεται δηλαδή χωρίς να χυθεί το πανάγιον αίμα του Κυρίου.

Η σημασία της Ευχαριστίας ως θυσίας είναι πολύ μεγάλη διά τη ζωή γενικά της Εκκλησίας. Οι πιστοί, παράλληλα με την ένωσή τους με τον Χριστό διά της κοινωνίας των αγίων μυστηρίων, στη θυσία του Χριστού που επαναλαμβάνεται αναίμακτα στην Εκκλησία, ζουν τα λυτρωτικά αγαθά του σταυρού, δεχόμενοι την ευλογία που αενάως απορρέει από την άπειρη αξιομισθία του λυτρωτικού πάθους του Σωτήρος.

Είναι πραγματικά πολύ μεγάλη η τιμή διά τον άνθρωπο να παρίσταται –όπως ο Ιωάννης και οι ευσεβείς γυναίκες– μάρτυρας του σωτηρίου πάθους του Χριστού, που επαναλαμβάνεται σε κάθε θεία Λειτουργία της Εκκλησίας μας. Από την άποψη αυτή κατανοεί κανείς και τη μεγάλη σημασία του εκκλησιασμού. Όταν εκκλησιάζεται ο πιστός δεν παρακολουθεί απλά μίαν εκκλησιαστική τελετή, αλλά ζει αληθινά στο ρυθμό του σωτηρίου πάθους του Χριστού. Γίνεται δέκτης της ευδοκίας του Θεού που καρφώθηκε πάνω στο σταυρό, για να βγάλει από τη φύση μας το πικρό φάρμακι της φθοράς. Ζεί στην όλη του υπόσταση τη χρηστότητα του πλαστοουργού του, που πέθανε για να λυτρώσει το πλάσμα του από τη νέκρωση της αμαρτίας. Υπάρχει άραγε μεγαλύτερος τίτλος τιμής διά τον ευτελή άνθρωπο; Και όμως

αυτός, ένα κινούμενο οξύμωρο, εξακολουθεί να ζει μακριά από το ναό, αποξενωμένος από τη μεγάλη χρηστότητα και ευλογία! Νεκρωμένος στα πονηρά έργα του και εγκλωβισμένος στη ραστώνη και την αδιαφορία του, προσπερνά την πηγή της ζωής, ανυποψίαστος ότι με τον τρόπο αυτό χάνει ό,τι πολυτιμότερο μπορεί να έχει, το νόημα της υπάρξεώς του. Διότι ο χριστιανός που από αδιαφορία δεν εκκλησιάζεται, έχει χάσει τη σημασία της χριστιανικής του κλήσεως, παραπαίων στα σκοτάδια της πνευματικής αγνωσίας και αποτυφλώσεως. Φυσικά, κάνοντας λόγο περί εκκλησιασμού, εννοούμε τον πραγματικόν εκκλησιασμό, που γίνεται με φωτισμένη συνείδηση, και όχι τις άλλες σκοπιμότητες που υπαγορεύουν τη συμβατική παρουσία του στο ναό.

Ο γάμος

Είναι το μυστήριο της φύσεως και της χάριτος. Η ένωση ανδρός και γυναικός που συνιστά το γάμο, είναι πράξη μέσα στη φύση, την οποίαν εθέσπισεν ο Θεός, δημιουργώντας τον άνθρωπο. Όταν δηλαδή έπλασε το πρώτο ανθρώπινο ζεύγος, το ευλόγησε και διέταξε τη γαμική του ένωση, ώστε να αυξάνονται και να πληθύνονται οι άνθρωποι πάνω στη γή³⁸⁶. Η γαμική ένωση ανήκει στη φυσική τάξη της δημιουργίας, είναι κάτι θελημένο από τον Θεό. Η θεωρία ότι ο πολλαπλασιασμός τού γένους θα γινόταν με έναν άλλο πνευματικότερο τρόπο και όχι με τον τρόπο της φυσικής αναπαραγωγής (υπόβαθρο της θεωρίας είναι η ιδέα ότι στην πρώτη φάση της δημιουργίας του ο άνθρωπος ήταν ον πνευματικό και ότι το υλικό σώμα, οι δερμάτινοι χιτώνες, προστέθηκαν αργότερα, αποτελούντες τη δεύτερη φάση της ζωής του που υπαγόρευσε η πτώση στην αμαρτία) και ότι η διάκριση των φύλων μαζί με τη φυσική σχέση τους θεσπίστηκαν τάχα εν όψει της πτώσεως των πρωτοπλάστων την οποίαν προείδεν ο Θεός, είναι θεωρία άκρως ιδεαλιστική, η οποία δεν ανταποκρίνεται στη φυσική αλήθεια τού γάμου. Επειδή όμως η

γαμική σχέση των ανθρώπων εκτροχιάστηκε μετά την πτώση μαζί με ολόκληρη τη φύση και περιήλθε στην αρρωστημένη σφαίρα της αμαρτίας, ο Κύριος, στην επιθυμία του να αγιάσει την πεσμένη φύση σε όλες τις αναφορές και εκδηλώσεις της, δεν παρέλειψε να αγιάσει και το φυσικό τού γάμου δεσμό, που είναι τόσο σημαντικός στην οικονομία ζωής των ανθρωπίνων πλασμάτων του. Ο αγιασμός και η εξύψωση της γαμικής σχέσεως γίνεται στο ιερό μυστήριο τού γάμου, το οποίο συνέστησεν ο Σωτήρ. Σ αυτόν η φυσική ένωση τελεί υπό την επήρεια της χάριτος τού Θεού, ξεφεύγει από τον αρρωστημένο κύκλο της πεσμένης φύσεως που φέρει το στοιχείο της φθοράς, επανέρχεται στη φυσιολογική της καθαρότητα, εξυψώνεται και αγιάζεται.

Ότι ο δεσμός τού γάμου είναι κάτι θελημένο από τον Θεό, φαίνεται από το γεγονός ότι ο Κύριος τον τίμησε με την παρουσία του στο γάμο της Κανά³⁸⁷, όπου έκανε και το πρώτο θαύμα του μετατρέποντας το νερό σε κρασί και επικροτώντας έτσι τη χαρά που νιώθουν οι άνθρωποι, διασκεδάζοντας στις κορυφαίες στιγμές της ζωής τους. Ο Απ. Παύλος στην ένωση ανδρός και γυναικός προσδίδει χαρακτήρα μυστηριακό σε βάση χριστολογική – εκκλησιολογική³⁸⁸. Στο μυστήριο τού γάμου ο άνδρας ενώνεται με τη γυναίκα τόσο βαθιά και τόσο εσωτερικά, όσο βαθιά και εσωτερικά ενώθηκε ο Χριστός με την πνευματική νύμφη του, την Εκκλησία. Επομένως ο γάμος δεν είναι μία απλή συμβατική πράξη σαν κι αυτές που τελούν οι άνθρωποι, αλλ' είναι μυστήριο, δηλαδή θεσμός που έχει θεία την προέλευση και βρίσκεται στην αλήθεια τού Θεού, κάτω από τη ροπή της χάριτος και της ευλογίας του. Είναι θεσμός κτισμένος στην ιερότητα τού Θεού, ανοιχτός στην ευλογία τού αγ. Πνεύματος, θεσμός μυστηριακός της Εκκλησίας, που είναι η ταμιούχος της σωζούσης χάριτος τού Θεού. Όταν κανείς έχει υπόψει του αυτά και τα πιστεύει βαθιά στην ψυχή του, πόσο γελοία –αλήθεια– τού φαίνονται τα καμώματα των ανθρώπων περί γάμου δήθεν πολιτικού ή ελεύθερης συμβιώσεως των φύλων! Και είναι φυσικά δικαίωμα τού καθενός να φρονεί και να λέγει ό,τι νομίζει· δικαίωμα του μόνο δεν είναι να ισχυρίζεται, ότι με αυτά που αποδέχεται και διαλαλεί μπορεί να είναι συγχρόνως και γνήσιος χριστιανός!

Στο γάμο αγιάζεται –όπως είπαμε– ο φυσικός τού γάμου δεσμός. Το σεξ λαμβάνει την πρέπουσα και σωστή θέση του σ' αυτόν. Νομιμοποιείται η ικανοποίηση της σαρκικής επιθυμίας και ορμής, που τόσο έντονα διεμπυρίζουν τη φύση των ανθρώπων. Ορθώς ελέχθη ότι ο γάμος είναι «φάρμακον επιθυμίας», η ικανοποίηση της οποίας έξω απ αυτόν είναι επίμεπτη, ως λειτουργούσα στο πλέγμα της αμαρτωλότητας της μεταπτωτικής φύσεως. Έτσι όλες οι εξωγαμικές ικανοποιήσεις της σαρκικής ορμής (πορνεία, μοιχεία, ελεύθερος έρωτας κ.λπ.), όπως και οι κάθε λογείς παρεκτροπές και ανωμαλίες καταδικάζονται από το νόμο τού Θεού, ως ασέβεια και παραφθορά τού σώματος, το οποίο λυτρώθηκε με το αίμα τού Κυρίου και ως τέτοιο έγινε ναός τού Πνεύματος τού Θεού, σκεύος τιμημένο και άξιο³⁸⁹. Πρέπει όμως να σημειωθεί, ότι και στο γάμο η ικανοποίηση της σαρκικής ορμής δεν είναι κάτι το απολελυμένο και άσχετο, αλλά κάτι που πρέπει να εναρμονίζεται προς την ιερότητα γενικά της γαμικής σχέσεως. Έτσι πρέπει να καταδικαστούν τόσο η ακραία τοποθέτηση που θεωρεί αμαρτία τον έρωτα των συζύγων στον γάμο, όσο και η άλλη ιδέα ότι στο γάμο επιτρέπεται η αποχαλίνωση τού ερωτικού ενστίκτου, η κατάχρηση στην ερωτική σχέση και οι πάσης φύσεως σαρκικές ανωμαλίες και διαστροφές. Η σχέση πρέπει να είναι φυσιολογική και λελογισμένη, απόρροια της αγάπης και της βαθιάς ψυχοσωματικής ενώσεως των συζύγων, η οποία σε τελική ανάλυση πρέπει να είναι ο κύριος ρυθμιστής στην τόσο σημαντική περιοχή των ανθρωπίνων σχέσεων. Στο γάμο που πρέπει να γίνεται ελεύθερα και χωρίς τις όποιες σκοπιμότητες, επέρχεται με την ευλογία τού Θεού αλληλοσυμπλήρωση των συζύγων.

Σ' αυτό ακριβώς αποσκοπούσε και η εις άρρεν και θήλυ δημιουργία τού πρώτου ανθρώπου από τον Θεό. Κατά τη διήγηση της Γραφής ο Θεός εδημιούργησε πρώτον τον άνδρα, τον Αδάμ. Σύντομα όμως διαπίστωσε (ανθρωποπαθής η έκφραση), ότι δεν ήταν καλό να μένει μόνος ο πρωτόπλαστος. Η μοναξιά βάρυνε, ως φαίνεται, και σ αυτόν ακόμα τον Παράδεισο! Ο Θεός επέβαλε έκσταση (εκοίμισε) τον Αδάμ, πήρε μέρος από την πλευρά του και

εμόρφωσε την Εύα, την πρώτη γυναίκα, πλάσμα πολύ όμορφο και θελκτικό. Ο Αδάμ μόλις την είδε συγκινήθηκε και ένιωσε ξαφνικά να μπαίνει στον ολοκληρωμένο ρυθμό της υπάρξεως και της ζωής του. Είδε και κατενόησε τη φύση του στη γνήσια καθολική της διάσταση. Η ανθρωπομορφική διήγηση της Γραφής³⁹⁰ γύρω από την πλάση του ανθρώπου είναι πολύ διδακτική. Μάς διδάσκει ότι τα δύο φύλα είναι θελημένα από τον Θεό. Είναι αλληλοσυνεχόμενα. Το ένα βγαίνει από το άλλο. Αρχικά η Εύα από την πλευρά του Αδάμ και στη συνέχεια κάθε άνθρωπος από τη μήτρα της γυναίκας. Τα φύλα έχουν ανάγκη το ένα το άλλο για την ψυχοσωματική τους συμπλήρωση και αρτίωση. Οι ιδιαιτερότητες του ενός αναπληρώνουν τυχόν ελλείψεις και ιδιομορφίες του άλλου. Έτσι δημιουργείται μία αρμονική αλληλοσυμπληρωτική ένωση, στην οποία η ιδέα του ανθρώπου απηχείται όπως τη θέλησε ο Θεός. Ο ένας μέσα στον άλλο, μία βαθιά και τέλεια διαπροσωπική σχέση, αυτή είναι η πραγματική ιδέα του ανθρώπου. Στο μυστήριο του γάμου η ένωση αυτή ευλογείται από τον Θεό, γίνεται ένωση μυστηριακή, στην οποία ομιλεί με τη χάρη του το Πνεύμα το άγιον. Οι σύζυγοι λαμβάνουν δύναμη να κατανοήσουν ο ένας τον άλλο, να μοιράζονται ισότιμα τα βάρη του γαμικού ζυγού, να βοηθά ο ένας τον άλλο και οι δύο μαζί να μάχονται τις αντιξοότητες του βίου, να αντιμετωπίζουν από κοινού τα πολλά προβλήματα της συζυγικής ζωής, να γελάνε μαζί και να κλαίνε και με ομόνοια και συμψυχία να δουλεύουν, ώστε να πετύχουν τους υψηλούς στόχους αυτού που τους χάρισε και τους ευλόγησεν ο Θεός³⁹¹.

Στο γάμο, τέλος, διαιωνίζεται το ανθρώπινο γένος μέχρι συντελείας των αιώνων. Ο γάμος είναι η φύτρα της ζωής. Σ αυτόν γεννώνται παιδιά, άνθρωποι «κατ εικόνα και ομοίωσιν» Θεού³⁹². Η μητρότητα και η πατρότητα είναι ύψιστο λειτούργημα και υπέρτατο δώρο του Θεού στον άνθρωπο. Γεννώντας παιδιά ο άνθρωπος γίνεται συνδημιουργός Θεού. Η παιδοποιία, όταν δεν περιορίζεται στο στενό βιολογικό κύκλο της, αλλά προχωρεί ενσυνείδητα στο προσωπικό πεδίο του χρέους και της ευθύνης στη διαμόρφωση αληθινών ανθρώπων εκεί όπου πνέει η χάρη του Θεού, είναι κορυφαίο λειτούργημα, στο έδαφος του οποίου η ιδέα

τού ανθρώπου πετυχαίνει τις πλήρεις και ολοκληρωμένες διαστάσεις της. Το παιδί είναι υψηλή απότιση χρέους προς τη ζωή και το δημιουργό, ενώ συγχρόνως είναι και συνδεδετικός κρίκος μεταξύ των γονέων, των οποίων σφυρηλατεί την ενότητα και την αγάπη. Φυσικά η παιδοποιία δεν ακολουθεί πάντοτε στη γαμική ένωση των φύλων. Υπάρχουν πολλά άξια ζευγάρια τα οποία είναι άκαρπα, δεν έχουν την ευτυχία να δουν και να απολαύσουν καρπών από τα σπλάχνα τους. Αυτό βέβαια δεν ζημιώνει την ολοκληρία του γάμου τους, σκοπός τού οποίου δεν είναι μόνον η γέννηση παιδιών. Είναι φυσικά και αυτό ένας από τους κορυφαίους τού γάμου σκοπούς, όχι όμως και ο μόνος. Μπορεί να μην υπάρχουν παιδιά, κι ωστόσο ο γάμος να είναι κατά πάντα άξιος και καλός. Εκείνο που είναι επίμεπτον είναι να υπάρχει μεν η δυνατότητα γεννήσεως παιδιών, κι όμως οι σύζυγοι να αποφεύγουν εγωιστικά την πλήρωση τού μεγάλου αυτού χρέους, αμαρτάνοντας τόσο στον Θεόν όσο και στη φύση.

Ο γάμος, ως θεοσύστατος θεσμός, είναι και αδιάλυτος. Είναι ένωση ισόβια. Όπως δε ο Χριστός είναι αδιάλυτα ενωμένος με την Εκκλησία του, έτσι και η γαμική συζυγία είναι κοινωνία και σχέση αδιάλυτη. Η ενότητα τού γάμου έχει μεταφυσική μυστηριακή θεμελίωση. Γι αυτό και απαγορεύεται η διάλυσή της. Αυτό που ο Θεός με τη χάρη του έδωσε δεν μπορεί άνθρωπος να κόβει και να διαλύει³⁹³. Μόνον ο θάνατος είναι ο φυσικός λύτης τού γάμου. Επειδή όμως μία τόσο ιδανική και μεγάλη σύζευξη παρουσιάζει ρωγμές στην καθημερινότητα της ζωής, στην οποία πολλές φορές κυριαρχούν πάθη και δημιουργούνται καταστάσεις αφόρητες, ο φύσει αδιάλυτος τού γάμου δεσμός μπορεί, μπροστά στην αδήριτη ανάγκη των πραγμάτων, να διαλυθεί και να καταστραφεί. Ο Κύριος ως λόγον διαζυγίου ανεγνώρισε μόνο την πορνεία³⁹⁴, η οποία καταστρέφει την πίστη και τη βαθιά ψυχοσωματική ενότητα των συζύγων. Αλλά και σ αυτήν ακόμη την περίπτωση, η πορνεία συνιστά δικαίωμα μόνον και όχι καθήκον διαλύσεως τού γάμου από τη μεριά τού προσβαλλόμενου μέλους, το οποίο μπορεί, αν θέλει, να διατηρήσει το γάμο του και μετά την προσβολή που τού έγινε. Η Δυτική Εκκλησία αντίθετα κανένα λόγο διαζυγίου δεν αναγνωρίζει, ούτε καν την πορνεία. Επιτρέπει μόνον τον χωρισμό

των συζύγων από κοίτης και τραπέζης (δηλαδή να μη κοιμούνται και να μη τρώγουν μαζί). Ο πιστός, τέλος, μπορεί να συνάψει και τρίτο γάμο, σε καμιά όμως περίπτωση τέταρτο. Για τα κωλύματα του γάμου καθώς και για τους λόγους διαζυγίου, κάνει λόγο το Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας.

Οι Προτεστάντες, τέλος, απορρίπτουν -σύμφωνα με τις εκκλησιολογικές τους αρχές- το γάμο ως μυστήριο εκκλησιαστικό. Ο πολιτικός γάμος είναι επινόηση δική τους, ένα συμβόλαιο κοινωνικό, το οποίο με όση ευκολία συνάπτεται, με άλλη τόση και διαλύεται, πληρουμένων φυσικά των απαιτήσεων του νόμου. Όμως ένα τέτοιο θεσμό, κατάφωρα ξένο προς την ορθόδοξη πίστη και παράδοση, να υιοθετεί κράτος συμπαγώς ορθόδοξο -όπως το δικό μας- είναι κάτι το εντελώς ακατανόητο και απαράδεκτο!

Η ιερωσύνη

Αν διά του γάμου παρέχονται νέα μέλη στην Εκκλησία, διά του μυστηρίου της ιερωσύνης παρέχονται σ αυτήν οι πνευματικοί της ποιμένες και λειτουργοί. Η παρουσία των κληρικών στην Εκκλησία είναι απαραίτητη. Όπως κάθε κοινωνία διά να λειτουργήσει εύρυθμα και προαχθεί έχει ανάγκη μιάς ιεραρχικά οργανωμένης διακυβερνήσεως από Πρόσωπα ικανά, έτσι και η Εκκλησία, ως οργανωμένη κοινωνία πνεύματος και αγάπης, έχει ανάγκη ειδικής διαποιμάνσεως και διακυβερνήσεως, την οποίαν παρέχει σ αυτήν ο ιερός κλήρος της. Τούς ιερείς αναδεικνύει στο πνευματικό τους λειτούργημα η χάρη του αγ. Πνεύματος στο μυστήριο της ιερωσύνης. Γίνεται δε η καθιέρωση αυτή με επίθεση των χειρών του επισκόπου (εξ ου και χειροτονία) και με ευχή, που αποτελούν και το ορατό σημείο του μυστηρίου.

Έργο των κληρικών στην Εκκλησίαν είναι η άσκηση του τρισσού λυτρωτικού αξιώματος του Χριστού, το κήρυγμα και η

ορθοτόμηση τού λόγου τού Θεού, η ιερουργία των μυστηρίων και η διοίκηση των πιστών. Η ιερωσύνη είναι μυστήριο ενιαίο, το οποίο περιλαμβάνει τρεις ιερατικούς βαθμούς: τους επισκόπους, τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους. Οι επίσκοποι συνιστούν τον ανώτατον ιερατικό βαθμό. Καθίστανται στο αξίωμά τους διά χειροτονίας από άλλους επισκόπους, τελούν όλα τα εκκλησιαστικά μυστήρια, χειροτονούν τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους και είναι φορείς κάθε εξουσίας, η ορατή κεφαλή της κατά τόπους Εκκλησίας και ο απαραίτητος όρος υπάρξεως καθόλου της Εκκλησίας. Οι πρεσβύτεροι τελούν ό,τι και οι επίσκοποι, εκτός από τη χειροτονία κληρικών, τον καθαγιασμό τού αγίου μύρου και τα εγκαινία ναών. Οι διάκονοι είναι βοηθοί των επισκόπων και των ιερέων, πρωτοστατούντες στο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας. Και οι τρεις ιερατικοί βαθμοί μνημονεύονται στην αγία Γραφή, συνιστώντες ειδική τάξη προσώπων υπαρχόντων στην Εκκλησία. Και ο μεν ιερατικός βαθμός τού διακόνου φαίνεται στην εκλογή, διά προσευχής και χειροθεσίας (υπό των Αποστόλων) των επτά διακόνων³⁹⁵, των οποίων έργον ήταν η διακονία των τραπεζών και παράλληλα η διακονία στο κατηχητικό και στο ευρύτερο κοινωνικό έργο της Εκκλησίας. Πρεσβυτέρους δε στις κατά τόπους Εκκλησίες χειροτονούσαν οι Βαρνάβας και Παύλος³⁹⁶. Ενώ ο Τιμόθεος στην Έφεσο και ο Τίτος στην Κρήτη προήχθησαν στο επισκοπικό τους αξίωμα διά της επιθέσεως των χειρών τού Παύλου³⁹⁷.

Τα καθήκοντα των κληρικών δεν μπορούν ν αναπληρώσουν οι λαϊκοί. Και αληθεύει μεν ότι στην Εκκλησία, παράλληλα προς την ειδική, υπάρχει και η καθολική ή γενική ιερωσύνη, στην οποία μετέχουν δυνάμει τού χρίσματός των όλοι ανεξαιρέτα οι πιστοί, σύμφωνα με την προσηγορία των πιστών, που μας παρέχουν η Αποκάλυψη³⁹⁸ και η Α' Καθολική επιστολή τού Πέτρου, ως «γένους εκλεκτού, βασιλείου ιερατεύματος, έθνους αγίου»³⁹⁹. Η ιερωσύνη όμως αυτή δεν αντιβαίνει, πολύ δε ολιγότερο δεν καθιστά περιττή την ειδικήν ιερωσύνη, στην οποίαν αναδεικνύονται από τη χάρη τού Θεού ειδικά μόνον Πρόσωπα διά της χειροτονίας. Άλλωστε και στην Π. Διαθήκη, όπου απαντά διά πρώτη φορά η ιδέα τού «βασιλείου ιερατεύματος»⁴⁰⁰, ο περιούσιος λαός τού Θεού είχε και

το ειδικό ιερατείο του που προερχόταν από την οικογένεια τού Ααρών. Είναι δε γνωστόν ότι, τόσο ο βασιλεύς Οζίας που τόλμησε να προσφέρει θυσία (έργο μονάχα τού ιερατείου), όσο και οι εκ της φυλής Ρουβήμ και Λευί, που αμφισβήτησαν την ιερωσύνη τού Ααρών, τιμωρήθηκαν παραδειγματικά από τον Θεό, ο μὲν προσβληθείς από λέπρα⁴⁰¹, οι δε καταποθέντες από τη γή⁴⁰².

Η χορηγουμένη διά τού μυστηρίου χάρη είναι η πνευματική εξουσία προς επιτέλεση των ιερατικών καθηκόντων, η οποία στους αξίως χειροτονουμένους συνοδεύεται από ειδική βοήθεια προς θεοφιλή εκτέλεση των ιερατικών λειτουργημάτων και βίον ιεροπρεπή και ενάρετο. Διά της ιερατικής χάριτος ο κληρικός ξεχωρίζει από την τάξη των λαϊκών, δεν μπορεί να αναχειροτονηθεί (το μυστήριο δεν είναι επαναλαμβανόμενο) ούτε και να αποσηματιστεί, επανερχόμενος αυτοβούλως στις τάξεις των λαϊκών. Ο αυτοπροαίρετος αποσηματισμός συνιστά βαρύτατο αμάρτημα ⁴⁰³. Αποσηματισμός φυσικά επιβάλλεται ως ποινή από την Εκκλησία σε ιερωμένους που πέφτουν σε βαρύτατα αμαρτήματα.

Στον ιερατικό κλήρο έχουν δικαίωμα να προσέλθουν μόνον όσοι είναι βαπτισμένοι, δηλαδή ανήκουν στο σώμα της Εκκλησίας. Υπάρχουν βέβαια και ορισμένα κωλύματα διά την προσέλευση στην ιερωσύνη, με τα οποία ασχολείται το Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας. Κατά θεία διάταξη της τάξεως των κληρικών αποκλείονται οι γυναίκες⁴⁰⁴. Στον επισκοπικό βαθμό προάγονται μόνον άγαμοι⁴⁰⁵ κληρικοί ή περιελθόντες εις χηρείαν⁴⁰⁶. Οι πρεσβύτεροι και οι διάκονοι λαμβάνονται από τις τάξεις των εγγάμων⁴⁰⁷. Μετά δε τη χειροτονία απαγορεύεται ο γάμος, όπως απαγορεύεται και σε περίπτωση χηρείας⁴⁰⁸. Στη Δυτική Εκκλησία αντίθετα είναι καθιερωμένος ο θεσμός της καθολικής τού κλήρου αγαμίας, πράγμα που σε μία κοινωνία όπως η σημερινή, στην οποία υπάρχουν τόσες παγίδες και τόσοι πειρασμοί για όσους πρέπει να εγκρατεύονται, δημιουργεί στην Εκκλησίαν αυτή πολλά δυσεπίλυτα προβλήματα που δυσχεραίνουν σημαντικώς τη ζωή και το ιεραποστολικό έργο της.

Το μυστήριο της ιερωσύνης απορρίπτεται από τους Προτεστάντες, οι οποίοι αποδέχονται μόνο την καθολικήν ιερωσύνη των πιστών.

Δεν έχουν επομένως ιερείς (δεν δέχονται την Ευχαριστίαν ως θυσίαν), αλλ' απλούς ποιμένες (πάστορες), των οποίων κύριο έργο είναι το κήρυγμα τού λόγου τού Θεού, και οι οποίοι είναι εντεταλμένοι υπάλληλοι της εκκλησιαστικής κοινότητας.

Το ιερατικό λειτούργημα είναι μέγα. Ο πιστός που επιθυμεί να προσέλθει στις τάξεις του πρέπει να σταθμίσει σοβαρώς το ζήτημα και να εξετάσει αν πράγματι είναι άξιος να περιβληθεί το βαρύ σχήμα, και αν αντέχει στις βαρύτερες υποχρεώσεις που αυτό συνεπάγεται. Διότι, αν μπορεί να βοηθήσει τους ιερούς σκοπούς της Εκκλησίας ένας σοβαρός και άξιος κληρικός, άλλο τόσο μπορεί να τους βλάψει ένας κακός και ανάξιος. Η κακοπραγία των υποθέσεων της Εκκλησίας κατά ένα σημαντικό μέρος οφείλεται στην αναξιότητα πολλών από τους κληρικούς της, οι οποίοι ενδύονται το ιερατικό σχήμα όχι διά να διακονήσουν, αλλά διά να διακονηθούν, να εμπορευθούν τη θεία χάρη, έχοντας σαν πρότυπό τους την ελεεινή μορφή τού Σίμωνος τού Μάγου⁴⁰⁹· οι οποίοι θεωρούν την ιερωσύνη ως μέσον υλικού πορισμού, είναι χριστέμποροι και θεοκάπηλοι. Αυτοί αμαρτάνουν θανάσιμα, πλήττοντας τη συνείδηση των πιστών και διασύροντας τα όσια και τα ιερά της Εκκλησίας. Αν δε τούτο ισχύει γενικά για όλους τους ιερωμένους, διά τους επισκόπους, με το κοσμικό φρόνημα που τους πνίγει (φυσικά όχι όλους), τη δοξομανία και τη θήρευση αξιωμάτων, τη φιλαρχία και το δεσποτικό δυναστευτικό πνεύμα τους, για να μη πούμε τις σαρκικές διαστροφές στις οποίες λίγοι ευτυχώς απ' αυτούς επιδίδονται, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, διότι αυτοί οι κακοί κληρικοί είναι το πλέον επικίνδυνο καρκίνωμα στον εκκλησιαστικό οργανισμό, οι δεδηλωμένοι «εχθροί» της Εκκλησίας, που κλήθηκαν μεν να διακονήσουν την άμπελον τού Κυρίου, όμως στην πράξη διακονούν τη δική τους σάρκα, είναι σπορείς ζιζανίων στη φυτεία τού Θεού, κρημνιστές επονειδιστοι τού καθιδρύματος της Εκκλησίας!

Αντίθετα, άξιοι κληρικοί είναι εκείνοι που συνδυάζουν στο Πρόσωπό τους μόρφωση και ήθος εκκλησιαστικό, θεολογική κατάρτιση και αγιότητα βίου⁴¹⁰, φρόνημα χριστιανικό, ευγένεια ψυχής, σεμνότητα και καλωσύνη, ταπείνωση και πνεύμα

διακονικής θυσίας· οι προσεκτικοί εν γένει κληρικοί, των οποίων ο βίος είναι πρότυπο μιμήσεως διά τους πιστούς, οι τιμημένοι και άδολοι εργάτες του Κυρίου, που μπορούν να διακονήσουν καρποφόρα την υπόθεση του Χριστού, ως φώς που ακτινοβολεί φαιδρό, το οποίο βλέποντες οι άνθρωποι δοξάζουν τον «Πατέρα αυτών τον εν τοις ουρανοίς»⁴¹¹.

Το ευχέλαιον

Είναι το τελευταίο εκκλησιαστικό μυστήριο στο οποίον η θεία χάρη παρέχει ψυχοσωματική ίαση στους πιστούς, δηλαδή θεραπεύει κατά κύριο λόγο τα νοσήματα του σώματος (τις φυσικές αρρώστιες) και κατά δεύτερο λόγο τα νοσήματα της ψυχής (τα αμαρτήματα).

Μαρτυρία στη Γραφή περί του ιερού μυστηρίου έχουμε το χωρίο της καθολικής Επιστολής του Ιακώβου· «Ασθενεί τις εν υμίν; προσκαλεσάσθω τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας και προσευξάσθωσαν επ' αυτόν, αλείψαντες ελαίω εν τώ ονόματι του Κυρίου· και η ευχή της πίστεως σώσει τον κάμνοντα, και εγερεί αυτόν ο Κύριος· εάν αμαρτίας ή πεπονηκώς, αφεθήσεται αυτόν»⁴¹². Ότι εδώ πρόκειται περί πρακτικής όπου την ίαση επάγεται η χάρη του Θεού και όχι η ιαματική ίαση του ελαίου, όπως νομίζουν όσοι δεν πιστεύουν στο μυστήριο, είναι από όσα λέγονται φανερό (πίστη και προσευχή ως παράγοντες διά την ίαση).

Την ανάγκη του μυστηρίου απαιτούν κατά κύριο λόγο οι ασθένειες του σώματος, που τόσο ταλαιπωρούν τους πιστούς και εκθέτουν σε κίνδυνο τη ζωή τους. Ο Χριστός συνέστησε το μυστήριο του ευχελαίου ακριβώς διά ν αντιμετωπίσει μία τόσο δύσκολη στιγμή στη ζωή των μελών της Εκκλησίας του. Παράλληλα το μυστήριο χορηγεί και άφεση αμαρτιών στις ψυχές των ασθενούντων.

Ορατό σημείο τού μυστηρίου είναι η χρήση τού ασθενούντος με αγιασμένο έλαιο μαζί με την ευχή που εκφωνεί ο ιερέας: «Πάτερ άγιε, ιατρέ των ψυχών και των σωμάτων, ο πέμψας τον μονογενή σου Υιόν, τον Κύριον ημών Ιησούν Χριστόν, πάσαν νόσον ιώμενον και εκ θανάτου λυτρούμενον, ίασαι και τον δούλον σου τούδε εκ της περιεχούσης αυτόν σωματικής ασθένειας, και ζωοποίησον αυτόν διά της χάριτος τού Χριστού σου».

Εκ των σκοπών τού ευχελαίου η ίαση των σωματικών νόσων που είναι πρωταρχικός στόχος του, δεν πραγματοποιείται πάντοτε, πράγμα που δημιουργεί κάποια ερωτηματικά, τόσο περισσότερο όσο η θεραπεία τού σώματος δεν είναι κάτι άορατο και μυστικό, αλλά κάτι το συγκεκριμένο που ο άνθρωπος βλέπει και διαπιστώνει εξωτερικά. Γιατί να μη παρέχεται πάντοτε η ίαση, αφού η χάρη λειτουργεί στο μυστήριο «εξ ανάγκης»; Μία πρόχειρη απάντηση ίσως να μην είναι εύκολο να δοθεί. Ενδεχομένως να πταίει η έλλειψη πίστεως τού ασθενούντος ή και των οικείων του. Εν πάση περιπτώσει η θέσπιση τού μυστηρίου δεν απέβλεπε στην κατανίκηση όλων των σωματικών ασθενειών, οι οποίες στα χέρια τού Θεού είναι δραστικό μέσο παιδαγωγίας και σωφρονισμού των αμαρτωλών ανθρώπων. Ούτε πάλιν αποσκοπούσε στη ματαίωση τού θανάτου, που, ως επί το πλείστον, είναι αποτέλεσμα της σωματικής νόσου, σφραγίζοντας την πορεία αρρωστημένων βιολογικών καταστάσεων. Η ίαση όμως των αμαρτιών σε όσους ασθενείς μετενόησαν ειλικρινά, οι οποίες συχνά είναι πηγή των σωματικών νόσων, χορηγείται πάντοτε διά της ευχής (προσευχής της Εκκλησίας). Ιδιαίτερος συγχωρούνται τα αμαρτήματα εκείνα, τα οποία ο ασθενής δεν μπορεί, λόγω της καταστάσεώς του, να εξομολογηθεί στον ιερέα. Τούτο έχουσα υπόψει της η Εκκλησία συνδυάζει το ευχέλαιο με τη μετάνοια, τελούσα αυτό και σε υγιείς πιστούς που προετοιμάζονται διά τη θεία Μετάληψη.

Τελετουργοί τού μυστηρίου είναι οι ιερείς, περισσότεροι τού ενός, όπως παρατηρεί ο Ιάκωβος, σε περίπτωση δε ανάγκης και ένας μόνος. Χρίονται δε όλοι ανεξαιρέτα οι ασθενείς και όχι μόνον οι βαρύτερα ασθενούντες. Την τελευταία πρακτική (χρήση των βαρύτερα ασθενούντων) ακολουθεί η Δυτική Εκκλησία, η οποία μετεποίησε (πιθανώς τον ΙΒ' αιώνα) το ευχέλαιο σε έσχατη χρήση και εφόδιο των αποθνησκόντων, παρά τους σαφείς λόγους τού

αγίου Ιακώβου. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία, ως έσχατο εφόδιο της ψυχής κατά την ώρα του θανάτου χορηγείται η θεία Ευχαριστία.

350. «Όσοι εις Χριστόν εβαπτίσθητε, Χριστόν ενεδύσασθε», ψάλλει η Εκκλησία μας.

351. Ιω. 3,3.

352. Ματθ. 3,11. Μάρκ. 1,8. Λουκ. 3,16.

353. Μάρκ. 16,16.

354. Αν τα αβάπτιστα νήπια, επειδή φέρουν μέσα τους την αμαρτία του Αδάμ, κωλύονται να εισέλθουν στη βασιλεία του Θεού, δεν έπεται εκ τούτου ότι και βασανίζονται στην κόλαση, ως στερούμενα προσωπικών αμαρτημάτων και προσωπικής ενοχής, στοιχεία που αποτελούν τη βάση κάθε ποινής και κολασμού. Ο άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός λέγει σχετικά: «τους μη δυνηθέντας τυχείν του βαπτίσματος διά νηπιότητα ή διά πρόωρον θάνατον μήτε δοξασθήσεσθαι μήτε κολασθήσεσθαι παρά του δικαίου κριτού ως ασφραγίστους μεν πονηρούς δε, αλλά παθόντας μάλλον την ζημίαν ή δράσαντας» (Λόγ. 40,23). Να βρίσκονται, λοιπόν, σε ένα ενδιάμεσο τόπο ανάλογο με την ιδιοτυπία της καταστάσεώς των; Ο Θεός μόνον γνωρίζει. Θεωρίες πάντως ότι τα αποθανόντα αβάπτιστα νήπια μπορούν να σωθούν διά των προσευχών των γονέων τους, ή αποκτώντα συνείδηση μπορούν να σωθούν διά του βαπτίσματος του πόθου προς το βάπτισμα, είναι το λιγότερο αφελείς [Βλ. Χρ. Ανδρούτσου, Δογματική (1907, σ. 328)].

355. Πράξ. 8,14-17.

356. Πράξ. 19,6.

357. Κατά την ορθόδοξη ηθική τα αμαρτήματα δεν είναι όλα τα ίδια. Υπάρχουν αμαρτήματα μικρά, ελαφρά πταίσματα, τα οποία δεν μπορεί να αποφύγει και ο πλέον ενάρετος άνθρωπος. Αυτό είχε υποψει του ο άγιος Ιωάννης ο Ευαγγελιστής, όταν έγραφε: «εάν είπωμεν ότι αμαρτίαν ουκ έχομεν, εαυτούς πλανώμεν και η αλήθεια ουκ εστίν εν ημίν» (1 Ιω. 1,8). Υπάρχουν δε και αμαρτήματα μεγάλα (φόνος, πορνεία, υπερηφάνεια κ.ά.), τα οποία, αν παραμείνουν στη ψυχή χωρίς ν' απαλειφθούν διά της μετανοίας, θα την οδηγήσουν στον αιώνιο πνευματικό θάνατο, εξ ου και θανάσιμα ονομάζονται. Διά των αμαρτημάτων αυτών χάνεται η δικαίωση, την οποίαν έλαβεν ο άνθρωπος διά του ιερού βαπτίσματος, ο αμαρτάνων καθίσταται βαρύτατα ένοχος ενώπιον του Θεού και γίνεται άξιος της αιώνιας καταδίκης του.

358. Λέγοντες δικαίωση, εννοούμε την άφεση αμαρτιών και την άρση της ενοχής του αμαρτωλού, την ηθικοπνευματική καθαρότητα του ανθρώπου, ο οποίος με το βάπτισμα γίνεται πραγματικά δίκαιος ενώπιον του Θεού, δηλαδή δεν υπάρχει τίποτε στη φύση του που να τον αποξενώνει από τον Πλάστη του, γίνεται τέκνο Θεού αγαπητό (με την στολή την πρώτη και το δακτυλίδι στο χέρι του) και στην καθαρθείσα φύση του λάμπει η εικόνα του Θεού στην προπρωτική της αίγλη και

λαμπρότητα. Η δικαίωση ισοδυναμεί με την αναγέννηση της φύσεως. Η άποψη των Διαμαρτυρομένων ότι με τη δικαίωση δεν απογίνονται οι αμαρτίες που διαπράχθηκαν, αλλ' απλώς ο Θεός δεν καταλογίζει την ενοχή που οφείλεται σ αυτές, δεν είναι σωστή. Κατά την ορθόδοξη διδασκαλία, η δικαίωση δεν είναι έργο αρνητικό, άρση απλή της ενοχής, αλλά παράλληλα –και κυρίως– έργο θετικό, πραγματική δικαιοσύνη και αγιασμός (1 Κορ. 1,30) και ανάπλαση της φύσεως. 359. Ιω. 20,24.

360. Κλασσικά παραδείγματα μετανοίας στην αγ. Γραφή έχουμε τη μετάνοια τού Δαβίδ για το διπλό του έγκλημα (φόνος και μοιχεία), τού Πέτρου για την άρνηση τού Διδασκάλου, τού Παύλου για το διωγμό της Εκκλησίας, τού τελώνου και τού ασώτου στην ομώνυμη παραβολή.

361. Είναι αναντίρρητο βέβαια ότι ο πιστός έχει υποχρέωση να εξομολογείται στην προσευχή του τα αμαρτήματά του και να ζητά άφεση αυτών από τον Θεό. Ο ίδιος ο Κύριος άλλωστε το παρήγγειλε· «και άφες ημίν τα οφειλήματα ημών» (Κυριακή προσευχή). Αυτό όμως σε καμιά περίπτωση δεν καθιστά περιττή την εξομολόγηση των αμαρτημάτων ενώπιον των πνευματικών της Εκκλησίας λειτουργών, που απαιτεί το μυστήριο της μετανοίας. Και τα δύο πρέπει να γίνονται παράλληλα και όχι το ένα σε βάρος τού άλλου. Το μεγάλο πλεονέκτημα της μυστηριακής εξομολογήσεως είναι ότι με τη συγχωρητική ευχή ο αμαρτωλός έχει απόλυτη βεβαιότητα για τη συγχώρησή του, πράγμα που τον ανεβάζει όχι μόνον ηθικά αλλά και ψυχολογικά. Τη βεβαιότητα αυτή δεν μπορεί να έχει ασφαλώς κατά την εξαγόρευση των αμαρτιών απ ευθείας στον Θεό κατά την ώρα της προσευχής.

362. Η Ρωμαϊκή Εκκλησία πιστεύει ότι οι ποινές που οφείλονται σε κάθε αμαρτίαν είναι δύο· οι αιώνιες και οι Πρόσκαιρες. Οι αιώνιες συγχωρούνται στο μυστήριο της μετανοίας δυνάμει της αξιομισθίας τού λυτρωτικού έργου τού Χριστού· όχι όμως και οι Πρόσκαιρες, τις οποίες Οπωσδήποτε πρέπει να αποτίσει ο αμαρτωλός είτε εδώ στην επίγεια ζωή ή, αν πεθάνει, στο καθαρτήριο πυρ. Σκοπός δε σε κάθε περίπτωση είναι η διά της εκτίσεως των ποινών ικανοποίηση της θείας δικαιοσύνης. Τις ποινές αυτές μπορεί να μετριάσει ή ολοσχερώς να άρει η Εκκλησία (ο Πάπας). Περιττό να σημειώσουμε, ότι η διδασκαλία αυτή και αντιφατική είναι και ασύστατη και δι' άλλους μεν λόγους, κυρίως όμως διότι προσβάλλει την άπειρη αξιομισθία τού Χριστού, η οποία παρουσιάζεται συγχωρούσα μεν τις αιώνιες ποινές, να μη θέλει όμως ή να μη δύναται να συγχωρήσει τις Πρόσκαιρες!

363. Ποιμήν Ερμά, Εντ. δ', ΙΙΙ, 7. ΒΕΠ 3,55· «εάν δε υπό χείρα (= προχείρως) αμαρτάνη, ασύμφορόν εστι τώ ανθρώπω τώ τοιούτω· δυσκόλως γάρ ζήσεται».

364. β .. 12,1.

365. Μ ατ θ. 18,22.

366. Θεοδώρου, Ιστορία Δογμάτων, Α/2. Αθήναι 1978, σ. 431 κι εξής.

367. Λουκ. 18,14.

368. Γαλ. 4,6.

369. Ιω. 6,51–57.

370. Ματθ. 26,26–28. Λουκ. 22,19–20.

371. Ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός παρατηρεί· «Αυτός ο άρτος και ο οίνος μεταποιείται εις σώμα και αίμα Θεού. Ει δε τον τρόπον επιζητείς, πώς γίνεται, αρκεί σοι ακούσαι, ότι διά Πνεύματος αγίου, ώσπερ και εκ της αγίας Θεοτόκου διά Πνεύματος αγίου εαυτώ, και εν εαυτώ ο Κύριος σάρκα υπεστήσατο· και πλέον ουδέν γινώσκομεν, αλλ' ότι ο λόγος τού Θεού αληθής εστι, και ενεργής, και παντοδύναμος, ο δε τρόπος ανεξερεύνητος» (Ρύ 94,1144). Στο χωρίο αυτό είναι ενδεικτικός ο ευσεβής αγνωστικισμός τού ιερού Πατρός σχετικά με τον τρόπο μεταβολής των στοιχείων τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα Χριστού, σε αντίθεση με τους Παπικούς, οι οποίοι με τον όρο μετουσίωσις, βασισμένο στη διάκριση μεταξύ ουσίας και συμβεβηκότων της Αριστοτελικής φιλοσοφίας, φυσιολογούν κατά κάποιο τρόπο το ιερό της πίστεως μυστήριο. Τού όρου αυτού, αν και εννοιολογικά ορθού (σημαίνει ό,τι και ο όρος μεταβολή) η σχολαστική θεώρηση δημιουργεί κάποια επιφύλαξη στους Ορθοδόξους, ενώ από τους Διαμαρτυρομένους ευθέως απορρίπτεται.

372. Βλ. Α. Θεοδώρου. Εν Αθήναις, 1967.

373. Οι Λουθηρανοί, κατ'εξαιρέση από τους άλλους Διαμαρτυρομένους, δέχονται την πραγματική παρουσία του Χριστού στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Δεν τή δέχονται όμως με την έννοια της μεταβολής, αλλά ως ένα είδος εναρτισμού. Δηλαδή ο άρτος και ο οίνος δεν μεταβάλλονται εις σώμα και αίμα Χριστού, αλλά «σύν τῷ ἄρτῳ, ὑπὸ τον ἄρτον και εν τῷ ἄρτῳ» είναι παρόν στην ευχαριστία το σώμα του Κυρίου. Με άλλα λόγια δεν γίνεται μετουσίωση, ἀλλ' ἔνωση, συνύπαρξη των φυσικῶν στοιχείων με το σώμα και το αίμα του Χριστού, ὅπως και στο χριστολογικό μυστήριο υπάρχει ἔνωση της θεότητος με την ανθρωπότητα.

374. Για το δόγμα αυτό, βλ. Ν. Τζιράκη, *Η περί Μετουσιώσεως ευχαριστιακή ἔρις*. Αθήναι 1977.

375. Οι Αγγλικανοί δέχονται ὀρθῶς το δόγμα της πραγματικῆς παρουσίας του Χριστού στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας. Τήν παρουσίαν ὅμως αὐτήν δέχονται μόνον ἀό ὑ (κατά τή χρήση), ἐνώσω δηλαδή κοινωνοῦν οι πιστοί. Μετά την κοινωνία η παρουσία αὐτή καταστρέφεται, των στοιχείων του ἄρτου και οίνου επανερχομένων στην πρό του ἁγιασμοῦ φυσική τους κατάσταση. Κατά την ὀρθόδοξη πίστη η αντίληψη αὐτή είναι εσφαλμένη. Τά τίμια δῶρα, και μετά την κοινωνία ὑπὸ των πιστῶν, εξακολουθοῦν να είναι σώμα και αίμα Χριστού και ως τοιαῦτα φυλάσσονται στους ιεροῦς ναοῦς (Λειτουργία Προηγιασμένων Δῶρων).

376. Ματθ. 16,28.

377. «Διά τούτο εν ὑμῖν πολλοί ασθενεῖς και ἄρρωστοι και κοιμούνται ἱκανοί» (1 Κορ. 11,30).

378. Ιω. 19,34.

379. Βλ. Α. Θεοδώρου, και η αποχή των λαϊκῶν εκ του ἁγίου Ποτηρίου. Εν Αθήναις 1967.

380. Μόνο κατά τα τελευταία χρόνια και μετά ἀπό ἀπόφαση της Β' Συνόδου του Βατικανού στη Ρώμη, ἄρχισε να χαλαρώνεται κάπως η ἀπαγόρευση, ἐπιτρεπομένης της κοινωνίας αἵματος Χριστού σε ὀρισμένα μέλη του πληρώματος της Εκκλησίας.

381. Ιω. 6,53.

382. Ιω. 1,29.

383. Εβρ. 13,10.

384. Βλ. Χρ. Ανδρούτσου, *Δογματική* (1907), σ. 369.

385. «Τούτο ποιεῖτε εις την ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Λουκ. 22,19).

386. «Και εὐλόγησεν αὐτοῦς ο Θεός λέγων. Αὐξάνεσθε και πληθύνεσθε και πληρώσατε την γήν» (Γεν. 1,28).

387. Ιω. 2,1-11.

388. Εφ. 5,32.

389. 1 Κορ. 6,19· «ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι το σώμα ὑμῶν ναός του εν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστιν, οὐ ἔχετε ἀπό Θεοῦ, και οὐκ εστε εαυτῶν; ἠγοράσθητε γάρ τιμῆς».

390. Γεν. 2,18-25.

391. Με την ιερότητα του γάμου βαίνει παράλληλα στην Ὄρθοδοξία και η ιερότητα του θεσμοῦ της ἀγαμίας, στην ὀποῖαν ἐξυπακούεται η συνάρτηση της παρθενίας, γιατί μπορεί κανένας να είναι ἀγάμος, ὄχι ὅμως και παρθένος. Ὡς ἀγαμία δε ἐννοοῦμεν ἐκείνην, η ὀποῖα δε προέρχεται ἀπό ὀλιγωρία ἢ ἀποστροφή προς το γάμο, ἢ και ὀποιαδήποτε ἄλλη αἰτία (βιολογική ἀνεπάρκεια κ.λπ.), ἀλλά ἀπό ἐπιθυμία προς ἠθική τελείωση και ὀλοκληρωτική ἀφιέρωση στη διακονία των σκοπῶν της θείας βασιλείας. Η στάση αὐτή που ἀποτελεῖ τή ψυχὴ του ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, μεγάλως τιμάται ἀπό την Ὄρθ. Καθολικὴ Εκκλησία, η ὀποῖα τή θεωρεῖ ως ἰσαγγελη πολιτεία και κλήση ἀνώτερη του γάμου. Την ἀνωτερότητα αὐτῆς της ἀγαμίας ὑποστηρίζει και ο Ἀπ. Παῦλος· «ὥστε και ο ἐκγαμίζων καλῶς ποιεῖ, ο δε μη ἐκγαμίζων ποιεῖ κρείσσον» (1 Κορ. 7,38). Φυσικά την οὐράνια κλήση της ἀγαμίας δε μπορούν να ἀναλάβουν οι πάντες, «ἀλλ' οἷς δέδοται» (Μ ατ θ. 19,12). Δηλαδή τὸ δύσκολο αὐτό ζυγὸ ἀναλαμβάνουν μόνον ἐκεῖνοι, οι ὀποῖοι ἔχουν ἐἰδικὸ χάρισμα ἀπό τον Θεό. Οι ὑπόλοιποι «ου χωροῦσι τον λόγον τούτον» (αὐτ.), δηλαδή δε ἀντέχουν στη στέρηση της γαμικῆς ὀμιλίας που είναι τόσο ἔντονα ριζωμένη στη φύση ἀπό το δημιουργό. Εν πάσῃ περιπτώσει και οι δύο κλήσεις (γάμος και ἀγαμία) είναι ἐπαινετές και εὐλογημένες ἀπό τον Θεό, ἀρκεῖ ο πιστός να

έχει σαφή συναίσθηση των πραγμάτων, να είναι ειλικρινής και τίμιος με τον εαυτό του και να επιτελεί στο ακέραιο το προσωπικό χρέος του. Για την παρθενία ειδικότερα ο πιστός πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός και να δοκιμάσει εαυτόν κατά πόσον μπορεί ν' αντέξει στη δύσκολη αυτή κλήση, γιατί ενδεχόμενη παλινδρόμησή του μπορεί να γίνει αφορμή πολλών κακών και σκανδαλισμού του πληρώματος της Εκκλησίας (περίπτωση αγάμων κληρικών). Τέλος πρέπει να πούμε και τούτο, ότι όσοι ενθαρρύνουν παράκαιρα νέους σε ηλικία ανθρώπων, οι οποίοι, διαπνεόμενοι από ενθουσιασμό εγγενή στη νεότητα, ενδύονται το μοναχικό σχήμα, αμαρτάνουν βαρύτατα ενώπιον του Θεού, σε όσες περιπτώσεις τα Πρόσωπα αυτά με την πάροδο του χρόνου βλέποντας ότι δεν αντέχουν τον τραχύ της αγαμίας ζυγό, είτε αποβάλλουν το αγγελικό σχήμα είτε το διατηρούν μεν, ασχημονούν όμως στο ύψος και την ιεροπρεπή σημασία του.

392. Γεν. 1,26.

393. «...ώστε ουκέτι εισι δύο, αλλά σάρξ μία. ό ούν ο Θεός συνέζευξεν, άνθρωπος μη χωριζέτω» (Μ ατ θ. 19,5. 6). .εντούτοις ο Θεός «ενετείλατο δούναί βιβλίον αποστασίου και απολύσαι την γυναίκα» (Ματθ. 19,7), δηλαδή επέτρεψε τη διάλυση του γάμου διά τη σκληροκαρδία των ανθρώπων. Δηλαδή σε περιπτώσεις που η αμαρτία στο γάμο είναι τόσο κραυγαλέα και μεγάλη, ώστε να καθιστά τη συζυγική συμβίωση αδύνατη και να γίνεται πρόξενος πολλών δυσαρέστων καταστάσεων (κυρίως σε βάρος της γυναίκας), ο Θεός το άλλως αδιάλυτο του γάμου επέτρεψε (στην παλαιά πάντοτε οικονομία) να διαλύεται, διά να προστατεύσει το αδικώς προσβαλλόμενο μέλος της συζυγικής ενότητας (τη γυναίκα).

394. Ματθ. 5,32.

395. Πράξ. 6,1-7. Οι επτά διάκονοι ήσαν· Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενάς και Νικόλαος, προσήλυτος Αντιοχεύς.

396. Πράξ. 14,23· «χειροτονήσαντες δε αυτοίς πρεσβυτέρους κατ Εκκλησίαν».

397. 2 Τιμ. 1,6.

398. Αποκ. 20,6.

399. 1 Πέτρ. 2,9.

400. Εξ. 19,6.

401. Παραλ. Β' 26,19.

402. Αριθμ. 16,32.

403. Στις περιπτώσεις φυσικά εκείνες που ένας κληρικός άγαμος δεν αντέχει στον τραχύ της παρθενίας ζυγόν και θέλει να έλθει εις γάμου κοινωνίαν, είναι προτιμότερο, παρά να φλέγεται υπερβαλλόντως από την επιθυμία ή να ασεβεί εις το σχήμα και να σκανδαλίζει το ποίμνιο με την ανάρμοστη διαγωγή του, να αποβάλει το σχήμα του, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της πράξεώς του ενώπιον του Θεού.

404. Το ζήτημα της χειροτονίας των γυναικών είναι πολύ επίκαιρο σήμερα στο πλαίσιο των οικουμενικών θεολογικών συζητήσεων μεταξύ των διαφόρων Εκκλησιών. Στην Ορθόδοξη και την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία κάτι τέτοιο αποκλείεται παντελώς. Αντίθετα οι Προτεστάντες δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα, τόσο περισσότερο όσο αυτοί δεν δέχονται την ιερωσύνη ως μυστήριο. Οι λειτουργοί τους είναι απλοί υπάλληλοι της κοινότητας. Επομένως και μια γυναίκα μπορεί να αναλάβει το έργο αυτό, χωρίς κανένα πρόβλημα. Το παράδοξο συμβαίνει με την Αγγλικανική Εκκλησία, η οποία, παρ όλον ότι δέχεται το μυστήριο της ιερωσύνης, εν τούτοις προβαίνει σε χειροτονία γυναικών και μάλιστα στον επισκοπικό βαθμό. Αυτή της η πρακτική απειλεί να δυναμιτίσει το θεολογικό διάλογο, ο οποίος βρίσκεται σε εξέλιξη σήμερα μεταξύ Ορθοδόξων και Αγγλικανών.

405. Ο γάμος των επισκόπων δεν είναι κάτι το ασυμβίβαστο προς το υψηλό εκκλησιαστικό τους λειτουργήμα. Άλλωστε στην αρχαία Εκκλησία υπήρχαν και έγγαμοι επίσκοποι (εκ των Αποστόλων έγγαμος ήταν ο Πέτρος, εκ δε των επισκόπων Γρηγόριος ο Νύσσης, ο Σπυριδών Τριμυθούντος κ.ά.). Αν ήταν όντως ασυμβίβαστον, η αγαμία θα ήταν θεσμός επιβεβλημένος σε όλους ανεξαιρέτα τους κληρικούς, πράγμα που στη δική μας Εκκλησία δεν συμβαίνει. Η αγαμία των

επισκόπων θεσπίστηκε για άλλους λόγους. Συγκεκριμένα για να μένουν τελείως απερίσπαστοι στην υψηλή διακονία τους από βάρη και οικογενειακούς περισπασμούς και παράλληλα για να εκλείψει το θλιβερό φαινόμενο τού νεποτισμού, της επεμβάσεως δηλαδή των τέκνων τού επισκόπου στα εκκλησιαστικά πράγματα και κυρίως στην εκκλησιαστική περιουσία. Ο γάμος είναι μυστήριο ιερό και σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αντιβαίνει στην ιερότητα τού μυστηρίου της ιερωσύνης. Η Εκκλησία φυσικά, αν τούτο υπαγορεύει το πνευματικό της συμφέρον και έχει εν τώ μεταξύ ωριμάσει η ιδέα στη συνείδηση τού λαού, μπορεί να επιτρέψει –προαιρετικά έστω– το γάμο των επισκόπων της. Τούτο τουλάχιστον θα ήρε –κατά τεκμήριο βέβαια– τα ωρισμένα σκάνδαλα ορισμένων αγάμων κληρικών της, τα οποία επιφέρουν καταλυτικό σάλο στη συνείδηση τού ποιμνίου, διασύροντα την υψηλή περιωπή της ιερωσύνης και παραβλάπτοντα τα μέγιστα το ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας.

406. Πρβλ. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ομολ. Πίστεως, Ια' (Ιω. Καρμίρη, Τα δογματικά, σ. 541).

407. Ο γάμος των κατωτέρων κληρικών (πρεσβυτέρων και διακόνων) είναι διάταξη πολύ σοφή, αν αποβλέψουμε στην ανθρώπινη φύση, στην οποίαν η αγαμία (εννοείται ότι φυλάσσεται η παρθενία) είναι γενικά σκληρός και δυσβάστακτος ζυγός. Μόνον όσοι έχουν ειδικό χάρισμα από τον Θεό (Ματθ. 19,11) μπορούν να τον αναλάβουν. Την καθολικήν αγαμία τού κλήρου απέτρεψε το Πνεύμα τού Θεού στην Α' Οικουμ. Σύνοδο. Ορισμένοι από τους συνέδρους, εμπνεόμενοι από αυστηρές ασκητικές τάσεις, προσπάθησαν να επιβάλουν την αγαμία σε όλους τους ιερατικούς βαθμούς. Αντέστη όμως σθεναρά ο όσιος Παφνούτιος, ο οποίος, αν και ασκητής, είχε φωτισμένη αίσθηση της ανθρωπίνης φύσεως και των αναγκών της. Η αντίδραση τού αγίου απέτρεψε τα σχέδια των αυστηρών συνέδρων και έσωσε την Εκκλησία από ένα θανάσιμο κίνδυνο.

408. Κανών 6 της Πενθέκτης Οικουμ. Συνόδου.

409. Ο Σίμων ο Μάγος υπήρξε μια πολύ τραγική μορφή της αρχαίας Εκκλησίας. Είχε μεγάλη μόρφωση. Ασκώντας τις μαγικές τέχνες, απέκτησε μεγάλην επιρροή στη Σαμάρεια, οι κάτοικοι της οποίας τον αποκαλούσαν «δύναμιν Θεού την μεγάλην». Σίμων είχε δεχτεί το χριστιανικό βάπτισμα, όχι γιατί αληθινά πίστευε, αλλ' εντυπωσιασμένος από τα θαύματα που έκαναν οι Απόστολοι. Τα πραγματικά του αισθήματα δεν άργησε να φανερώσει στη Σαμάρεια, όπου είχαν μεταβεί οι Απόστολοι Πέτρος και Ιωάννης για να μεταδώσουν Πνεύμα άγιο στους βαπτισθέντας αδελφούς. Όταν είδε τη μετάδοση τού Πνεύματος ο Σίμων συγκινήθηκε και Πρόσφερε στους Αποστόλους χρήματα για να εκχωρήσουν και σ αυτόν την δύναμη να παρέχει Πνεύμα άγιον. Ο Πέτρος τον επετίμησε σκληρά· αυτός δε εγκατέλειψε την Εκκλησία, επανελθών στις μαγικές τέχνες του, για να βρει άδοξο θάνατο στη Ρώμη (Πράξ. 8,9–23. Βλ. Α. Θεοδώρου, Ιστορία Δογμάτων, Α/1, σ. 340 εξ). Η απόπειρα τού Σίμωνα να αγοράσει με χρήματα τη χάρη τού Θεού καλείται (από το όνομά του) «σιμωνία», και αποτελεί βαρύτατο αμάρτημα, που χαρακτηρίζει όσους κληρικούς έχουν τα ίδια φρονήματα και ασκούν τις ίδιες πρακτικές με το δολερό Μάγο! Η σιμωνία τιμωρείται αυστηρότατα από τους ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας.

410. Τις αρετές που πρέπει να έχουν οι κληρικοί καθώς και τις κακίες που πρέπει να αποφεύγουν ωραιοτάτα περιγράφει ο Παύλος στην Α' προς Τιμόθεον επιστολή του (3,1–13).

411. Ματθ. 5,16.

412. Ιακ. 5,14. 15.

ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΣΜΟΝ ΕΓΧΟΛΠΙΟΝ

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ - ΔΟΓΜΑ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ